

INFORMATOR

o egzaminie maturalnym z języka kaszubskiego jako języka regionalnego

od roku szkolnego 2024/2025

Centralna Komisja Egzaminacyjna
Warszawa 2024

Zespół redakcyjny:

Danuta Pioch
Iwona Makurat
dr Paulina Olechowska (CKE)
dr Wioletta Kozak (CKE)

Recenzenci:

prof. UG, dr hab. Marek Cybulski
dr Justyna Pomierska
Bożena Ugowska (recenzja językowa)

Informator został opracowany przez Centralną Komisję Egzaminacyjną we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
sekretariat@cke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie
ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 784 16 00
sekretariat@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie
os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 01
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży
al. Legionów 9, 18-400 Łomża
tel. 86 473 71 20
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łodzi
ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 664 80 60
sekretariat@lodz.oke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Warszawie
ul. Józefa Bema 87, 01-233 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu
ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.p

Spis treści

1. Opis egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego jako przedmiotu dodatkowego w części ustnej bez określania poziomu oraz w części pisemnej na poziomie rozszerzonym	5
Wstęp	5
Lektury na egzaminie	8
Część ustna egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego	8
Zasady oceniania egzaminu ustnego	12
Część pisemna egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego.....	17
Zasady oceniania wypracowania	19
2.1. Przykładowe zadania z rozwiązaniami. Część ustna	33
2.2. Przykładowe wypracowania z rozwiązaniami. Część pisemna.....	48

1. Opis egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego jako przedmiotu dodatkowego w części ustnej oraz w części pisemnej

WSTĘP

Język kaszubski jest jednym z przedmiotów do wyboru na egzaminie maturalnym. Może być zdawany jako egzamin pisemny lub / i ustny. W części pisemnej jest egzaminem na poziomie rozszerzonym. Dla egzaminu ustnego poziomu nie ustala się.

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego w części ustnej i pisemnej sprawdza, w jakim stopniu zdający spełnia wymagania z języka kaszubskiego jako języka regionalnego [określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły ponadpodstawowej](#)¹.

Wymagania ogólne i szczegółowe zawarte w podstawie programowej z języka kaszubskiego jako języka regionalnego zostały opisane w czterech obszarach:

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
- II. Kształcenie językowe.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.

Podstawa programowa dla szkoły ponadpodstawowej w zakresie kształcenia literackiego i kulturowego kładzie nacisk na pogłębianie świadomości własnego dziedzictwa regionalnego, czyli poszerzanie wiedzy z zakresu rodzimej kultury, doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji utworów literackich i innych tekstów kultury z wykorzystaniem właściwej terminologii w języku regionalnym. Jednocześnie podstawa programowa szczególny nacisk kładzie na: rozumienie wartości języka regionalnego oraz jego funkcji w budowaniu wspólnoty rodzinnej, regionalnej i kulturowej, na pogłębianie umiejętności porozumiewania się w języku kaszubskim, na poprawne mówienie i pisanie zgodne z zasadami poprawności językowej. Ważnym elementem kształcenia jest rozwijanie zasobu leksykalnego języka regionalnego przez rozumienie różnego typu tekstów: literackich, krytycznoliterackich, publicystycznych oraz popularnonaukowych.

Egzamin maturalny odzwierciedla powyższe założenia podstawy programowej kształcenia ogólnego z języka kaszubskiego jako języka mniejszości regionalnej.

Informator o egzaminie maturalnym z języka kaszubskiego jako języka regionalnego od roku szkolnego 2024/2025 jest podzielony na dwie części.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2024 r. poz. 1019).

CZĘŚĆ PIERWSZA zawiera:

- ogólne informacje dotyczące egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego od roku szkolnego 2024/2025
- szczegółowy opis egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego **w części ustnej bez określania poziomu**
- szczegółowy opis egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego w części pisemnej na poziomie rozszerzonym.

CZĘŚĆ DRUGA zawiera:

- przykładowe zadania egzaminacyjne w części ustnej wraz z rozwiązaniami.
- przykładowe wypracowania na poziomie rozszerzonym wraz z rozwiązaniami.

Informator prezentuje przykładowe zadania egzaminacyjne wraz z zasadami oceniania oraz wskazuje odniesienie zadań do wymagań podstawy programowej. Zadania w *Informatorze* nie wyczerpują wszystkich typów zadań, które mogą wystąpić w arkuszu egzaminacyjnym. Nie ilustrują również wszystkich wymagań z zakresu języka kaszubskiego jako języka regionalnego określonych w podstawie programowej. Dlatego *Informator* nie może być jedyną ani nawet główną wskazówką do planowania procesu kształcenia w szkole. Tylko realizacja wszystkich wymagań podstawy programowej, zarówno ogólnych, jak i szczegółowych, może zapewnić wszechstronne wykształcenie uczniów w zakresie języka kaszubskiego, w tym ich właściwe przygotowanie do egzaminu maturalnego.

Poszczególne części egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego scharakteryzowano w TABELI 1.

TABELA 1. CHARAKTERYSTYKA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Część ustna – bez określania poziomu egzaminu	Odniesienie do podstawy programowej	<ul style="list-style-type: none"> a) pogłębiona znajomość własnego dziedzictwa regionalnego, tj. wymagania I.1)–5) b) znajomość i interpretacja lektur obowiązkowych, tj. wymagania III.1.1)–7) c) odbiór tekstów kultury, tj. wymagania III.2.1)–3) d) zróżnicowanie języka kaszubskiego, tj. wymagania II.2.1)–5) e) komunikacja językowa i kultura języka, tj. wymagania II.3.1)–6) f) odbiór przekazu językowego, tj. wymagania II.3.1)–4) g) mówienie, tj. wymagania IV.1.1) –3).
	Czas trwania egzaminu	30 minut, w tym: 15 minut – przygotowanie do odpowiedzi 15 minut – wypowiedzi monologowe oraz rozmowa.
	Charakter egzaminu	Przedmiot dodatkowy.
	Zadania na egzaminie	Zestaw składający się z dwóch zadań.
	Liczba punktów	30 punktów.
	Elementy egzaminu	1. Wypowiedzi monologowe zdającego dotyczące zadań z wylosowanego zestawu egzaminacyjnego. 2. Rozmowa z zespołem przedmiotowym.
	Oceniający	Przedmiotowy zespół egzaminacyjny.
Część pisemna – poziom rozszerzony	Odniesienie do podstawy programowej	<p>Wypracowanie</p> <ul style="list-style-type: none"> a) pisanie, tj. wymagania IV.2.1)–5), 1)R–2)R. b) pogłębiona znajomość własnego dziedzictwa regionalnego, tj. wymagania I.1)–4), 1)R c) gramatyka języka kaszubskiego, tj. wymagania II.1.1)–3) d) zróżnicowanie języka kaszubskiego, tj. wymagania II..2)–5) e) ortografia i interpunkcja, tj. wymagania II.1.3) f) interpretacja utworów literackich, tj. wymagania III.1.1)– 7), 1)R–3)R.
	Czas trwania egzaminu	210 minut.
	Charakter egzaminu	Przedmiot dodatkowy.
	Zadania na egzaminie	Zadanie rozszerzonej odpowiedzi (wypracowanie).
	Liczba punktów	35 punktów.
	Elementy egzaminu	Dwa tematy wypracowania do wyboru
	Oceniający	Egzaminatorzy okręgowych komisji egzaminacyjnych.

LEKTURY NA EGZAMINIE

W arkuszu egzaminacyjnym na poziomie rozszerzonym oraz w części ustnej egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego znajdują się zadania sprawdzające znajomość treści i problematyki lektur obowiązkowych, tj.:

Proza:

1. Budzisz Alojzy, *Dokôžë* (wybrane utwory lub fragmenty);
2. Ceynowa Florian, *Rozmòwa Pòlòchã z Kaszëbą* (całość);
3. Derdowski Hieronim, *Ò panu Czòrlińszim, co do Pùcka pò sécë jachòt* (całość);
4. Drzeżdżon Jan, *Twarz Smętka* (fragmenty);
5. Janke Stanisław, *Psë* (całość);
6. Labuda Aleksander, *Gùczów Mack gòdò* (wybrane felietony);
7. Łajming Anna, *Czterolístna koniczyna* (wybrane opowiadania lub fragmenty); *Dzieciństwo, Młodość* (wybrane fragmenty);
8. Majkowski Aleksander, *Žëcé i przigòdë Remùsa* (całość);
9. Walkusz Jan, *Sztrądã słowa* (fragmenty);
10. oraz inne teksty wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Poezja:

Wybór wierszy następujących poetów:

Stefan Bieszk, Ida Czaja, Jan Drzeżdżon, Henryk Hewelt, Leon Heyke, Stanisław Janke, Jan Karnowski, Aleksander Labuda, Jaromira Labuda, Aleksander Majkowski, Krystyna Muza, Alojzy Nagel, Antoni Pepliński, Franciszek Sędzicki, Jerzy Stachurski, Bożena Szymańska-Ugowska, Jan Trepczyk oraz inne utwory wybrane przez nauczyciela i uczniów.

Dramat:

1. wybrane dramaty w całości lub fragmentach, np. Jana Karnowskiego (*Scynanié kani* – całość) oraz Jana Rompskiego (*Óžniwinë* – całość, *Jò chcã na swiat* – całość)
2. Sychta Bernard, *Hanka sã ženi* (całość), inny dramat we fragmentach.

Przekłady:

Tłumaczenia literatury polskiej i światowej na język kaszubski (wybrane utwory lub ich fragmenty).

Inne propozycje literackie inspirowane tematyką kaszubską.

CZĘŚĆ USTNA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego w części ustnej sprawdza umiejętność tworzenia wypowiedzi na określony temat oraz prowadzenia rozmowy zgodnie z zasadami poprawności językowej, logiki i retoryki.

Egzamin trwa około 30 minut i składa się z trzech części:

- przygotowania zdającego (ok. 15 minut)
- wypowiedzi monologicznych zdającego dotyczących zadań z wylosowanego zestawu egzaminacyjnego (ok. 10 minut)

- rozmowy zdającego z zespołem przedmiotowym związanej z tymi wypowiedziami (ok. 5 minut).

W czasie trwania części ustnej egzaminu maturalnego zdającemu nie udziela się żadnych wyjaśnień dotyczących zadań egzaminacyjnych. Ponadto zdający nie może korzystać ze słowników i innych pomocy.

Opis zestawu zadań egzaminacyjnych

Zestaw zadań egzaminacyjnych składa się z dwóch zadań:

- zadanie 1. zawiera zagadnienie sprawdzające znajomość lektury obowiązkowej zamieszczonej w podstawie programowej do realizacji w całości lub we fragmentach – i tworzenie wypowiedzi na zadany w poleceniu temat, w odwołaniu do innego tekstu literackiego
- zadanie 2. dotyczy zagadnienia związanego z kulturą: literaturą, sztuką, językiem; zdający omawia je na podstawie dołączonego do polecenia materiału w postaci tekstu literackiego, nieliterackiego albo tekstu ikonicznego.

Cechy zadań egzaminacyjnych

Zadanie 1.:

- składa się z polecenia, zawierającego zagadnienie w formie twierdzenia lub pytania, odnoszącego się do lektury obowiązkowej oraz wybranego kontekstu zgodnie ze schematem przedstawionym w TABELI 2.
- daje możliwość sprawdzenia znajomości treści i problematyki lektury obowiązkowej wskazanej w podstawie programowej oraz umiejętności interpretacji utworów z wykorzystaniem wiedzy historycznoliterackiej oraz kulturowej
- umożliwia zdającemu zaprezentowanie poziomu dojrzałości intelektualnej, pogłębionego rozumienia literatury, a także wykazanie się sprawnością językowo-retoryczną.

TABELA 2. SCHEMAT POLECENIA W ZADANIU 1. (LEKTURA OBOWIĄZKOWA)

	SCHEMAT POLECENIA DO	
	LEKTURY OBOWIĄZKOWEJ OMAWIANEJ W CAŁOŚCI	LEKTURY OBOWIĄZKOWEJ OMAWIANEJ WE FRAGMENTACH
ZAGADNIENIE W FORMIE TWIERDZENIA LUB PYTANIA	np. <i>Mòtiw tuńca w lëteraturze.</i>	np. <i>Miłota do rodny zemi.</i>
ELEMENT 1. POLECENIA: WSKAZANIE LEKTURY	<i>Òmówi zagadnienié na spòdlim pòwiescë A. Majkòwsczégò „Żëcé i przigòdë Remùsa”</i>	<i>Òmówi zagadnienié na spòdlim znónëch cë wëjimków pòwiôstków ze zbiéru „Dokôzë” Alojzégò Bùdzysza</i>
ELEMENT 2. POLECENIA: KONTEKST	<i>i <u>jinszégò tekstu lëteracczégò.</u></i>	<i>i <u>wëbrónégò tekstu lëteracczégò.</u></i>

Wybrany utwór literacki, będący drugim tekstem, do którego odwołuje się zdający w swojej wypowiedzi, może być:

- lekturą obowiązkową
- lekturą uzupełniającą
- utworem literackim niebędącym lekturą

Polecenia do zadania 1. mają charakter jawny i zostaną opublikowane w komunikacie dyrektora CKE przed egzaminem maturalnym w terminie określonym w rozporządzeniu ministra edukacji.

Zadanie 2.:

- składa się z polecenia i tekstu (w zadaniach stosowane są trzy typy tekstów: nieliterackie, literackie i ikoniczne), zawierającego zagadnienie w formie twierdzenia lub pytania odnoszącego się do załączonego tekstu oraz wybranego kontekstu zgodnie ze schematem przedstawionym w TABELI 3.
- umożliwia zdającemu zaprezentowanie poziomu dojrzałości intelektualnej, orientacji w problemach kultury, w tym literatury, sztuki lub języka, a także wykazanie się sprawnością językowo-retoryczną oraz rozumieniem tekstu stanowiącego inspirację do wypowiedzi.

TABELA 3. SCHEMAT POLECENIA W ZADANIU 2. (LITERATURA / SZTUKA / JĘZYK)

SCHEMAT POLECENIA DO ZAGADNIENIA ZWIĄZANEGO			
	Z LITERATURĄ (ZADANIA ZAWIERAJĄCE MATERIAŁ LITERACKI)	ZE SZTUKĄ (ZADANIA ZAWIERAJĄCE MATERIAŁ IKONICZNY)	Z JĘZYKIEM (ZADANIA ZAWIERAJĄCE MATERIAŁ DO ANALIZY JĘZYKOWEJ)
ZAGADNIENIE W FORMIE TWIERDZENIA LUB PYTANIA	<i>Czim dlô człowieka je tatzëzna?</i>	<i>Òmówi ôrtë i znaczenié lédowi tradicje na Kaszëbach.</i>	<i>Òmówi wzôjny cësk mówów na se – pòlaszëznã na kaszëbiznã i nazôtno.</i>
ELEMENT 1. POLECENIA: TEKST ŹRÓDŁOWY	<i>Przedstaw zagadnienie w ôpiarcym ò wiérztã Jana Rómpscégò „Ôjczëzna”</i>	<i>Òdwòlôj sã do dorzeszonégò òdjimka</i>	<i>Òdniesë sã do dorzeszonégò tekstu (Dariusz Majkòwsczi 10 lat drodżi „do złoti brómë zapadłégò zómku”)</i>
ELEMENT 2. POLECENIA: TEKST 2. ALBO WŁASNE DOŚWIADCZENIA	<i><u>i wëbrónégò tekstu lëteracczégò.</u></i>	<i><u>i wëbrónégò tekstu lëteracczégò.</u></i>	<i><u>i swòjich jãzëkówëch doswiôdczeniów.</u></i>

Wybrany utwór literacki, będący drugim tekstem, do którego odwołuje się zdający w swojej wypowiedzi, może być:

- lekturą obowiązkową
- lekturą uzupełniającą
- utworem literackim niebędącym lekturą

Przebieg egzaminu

Przebieg egzaminu przedstawiono w TABELI 4.

TABELA 4. PRZEBIEG EGZAMINU USTNEGO

	PRZEBIEG EGZAMINU	CZAS TRWANIA
CZYNNOŚCI ORGANIZACYJNE	Zdający losuje zestaw pytań egzaminacyjnych zawierający dwa zadania.	–
PRZYGOTOWANIE ZDAJĄCEGO DO WYPOWIEDZI MONOLOGOWYCH	Zdający przygotowuje się do wygłoszenia wypowiedzi monologowych na dwa tematy zamieszczone w wylosowanym zestawie (może w tym czasie przygotować ramowy plan wypowiedzi, konspekt, notatki pomocnicze).	Nie więcej niż 15 minut.
WYPOWIEDZI MONOLOGOWE ZDAJĄCEGO	Zdający wygłasza wypowiedzi monologowe. Wypowiedzi monologowe zdającego nie mogą być przerywane przez zespół przedmiotowy (z wyjątkiem sytuacji, kiedy upłynął czas na nie przeznaczony). Zdający nie musi realizować zadań w kolejności, w jakiej zostały zamieszczone w zestawie zadań egzaminacyjnych – może rozpocząć wypowiedź od wybranego przez siebie zadania.	Nie więcej niż 10 minut (może je wygłosić w czasie krótszym niż 10 minut).
ROZMOWA ZESPOŁU PRZEDMIOTOWEGO ZE ZDAJĄCYM	Rozmowa zespołu przedmiotowego ze zdającym może dotyczyć: <ul style="list-style-type: none"> • zagadnień określonych w poleceniach do obu zadań lub do jednego z dwóch zadań • utworu literackiego albo tekstu kultury, w tym materiału ikonicznego, dołączonego do polecenia • treści utworów literackich i tekstów kultury przywołanych przez zdającego w wypowiedziach. <p>W trakcie rozmowy zdający odpowiada na pytania, realizuje polecenia lub odnosi się do zagadnienia przedstawionego przez zespół przedmiotowy (łącznie od 1 do 3 pytań/poleceń/zagadnień). Zadawane pytania nie mogą dotyczyć</p>	Nie więcej niż 5 minut.

	faktograficznych detali dotyczących lektury obowiązkowej / omówionych tekstów kultury.	
--	--	--

Wykonanie **obu zadań** egzaminacyjnych w części ustnej wymaga:

- zrozumienia tematów wypowiedzi i sformułowanych w nich zagadnień
- wykorzystania znajomości lektury obowiązkowej i umiejętności jej odczytania do omówienia zagadnienia określonego w zadaniu 1.
- odczytania (interpretacji) dołączonego tekstu kultury pod kątem wskazanego w poleceniu zagadnienia, odwołania się do innych tekstów kultury albo własnych doświadczeń, wykorzystania wiedzy i umiejętności z zakresu historii i teorii literatury, języka i retoryki do omówienia zagadnienia określonego w zadaniu 2.
- odwołania się do wybranych kontekstów związanych z tematem wypowiedzi
- opracowania wypowiedzi pod względem kompozycyjnym i językowo-stylistycznym
- wygłoszenia wypowiedzi zgodnie z zasadami retoryki
- udziału w rozmowie dotyczącej wygłoszonych wypowiedzi monologowych.

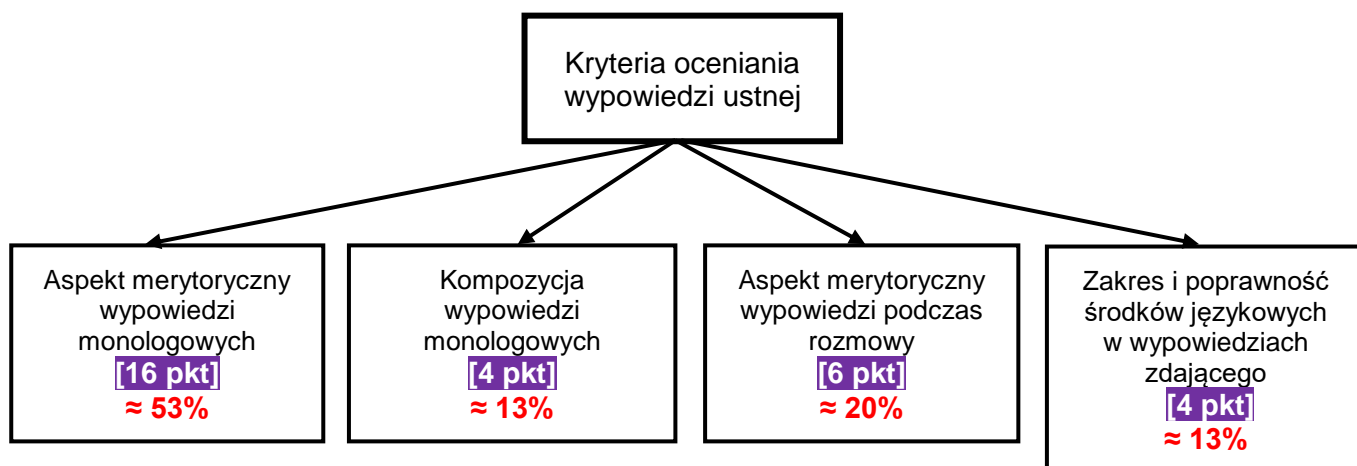
Przykładowe zadania do części ustnej (bez określania poziomu) wraz z rozwiązaniami znajdują się na stronach 38–53.

ZASADY OCENIANIA EGZAMINU USTNEGO

Za egzamin ustny zdający będzie mógł otrzymać maksymalnie **30 punktów**. Oceniając wypowiedzi zdającego, członkowie zespołu przedmiotowego będą przydzielali punkty w czterech **kryteriach**, tj.:

1. aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowych w zadaniach 1. i 2. (od 0 do 16 pkt)
2. kompozycja wypowiedzi monologowych w zadaniach 1. i 2. oceniana łącznie (od 0 do 4 pkt)
3. aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy (od 0 do 6 pkt)
4. zakres i poprawność środków językowych w wypowiedziach monologowych oraz podczas rozmowy (od 0 do 4 pkt).

Zdający zda część ustną egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego, jeżeli uzyska 30%, tj. 9 punktów. Wagi poszczególnych kryteriów określono na poniższym schemacie – podano wartości w przybliżeniu.

1. Aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowych (maksymalnie 16 punktów)

Uwaga. Za wypowiedź monologową zdający może otrzymać maksymalnie 16 pkt (zadanie 1. – 8 pkt, zadanie 2. – 8 pkt).

		Zadanie 1.	Zadanie 2.
Temat + 2 elementy (zagadnienie + lektura / tekst 1 ORAZ zagadnienie + tekst 2 przywołany przynajmniej częściowo funkcjonalnie / własne doświadczenia)	• bogata argumentacja; bez poważnych błędów rzeczowych	8	8
	• bogata argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi ALBO	7	7
	• zadowalająca argumentacja bez błędów rzeczowych		
	• zadowalająca argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi ALBO	6	6
Temat + 1 element (zagadnienie + lektura / tekst 1 LUB zagadnienie + tekst 2 przywołany przynajmniej częściowo funkcjonalnie / własne doświadczenie)	• powierzchnowa argumentacja bez błędów rzeczowych		
	• powierzchnowa argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi	5	5
	• bogata argumentacja; bez poważnych błędów rzeczowych	4	4
	• bogata argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi ALBO	3	3
	• zadowalająca argumentacja bez błędów rzeczowych		
	• zadowalająca argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi ALBO	2	2
	• powierzchnowa argumentacja bez błędów rzeczowych		
	• powierzchnowa argumentacja z 1–2 poważnymi błędami rzeczowymi	1	1
brak wypowiedzi; wypowiedź nie na temat; wypowiedź zawiera błąd kardynalny ALBO 3 lub więcej poważnych błędów rzeczowych; wypowiedź nie odnosi się w ogóle do lektury wskazanej w poleceniu		0	0

Wyjaśnienia (kryterium 1. – Aspekt merytoryczny wypowiedzi monologowej)

1. Argumentacja to uzasadnienie stanowiska zdającego wobec zagadnienia sformułowanego w poleceniu za pomocą argumentów.
 - 1) Bogata argumentacja – to argumentacja pogłębiona, poparta trafnymi przykładami i **szeroka / wieloaspektowa**, stanowiąca – jako całość – wnikliwą analizę zagadnienia sformułowanego w poleceniu; zawiera elementy refleksji / głębszego namysłu nad zagadnieniem.
 - 2) Zadowalająca argumentacja – to argumentacja pogłębiona, poparta trafnymi przykładami.
 - 3) Powierzchnowa argumentacja – to argumentacja oparta na uogólnieniach, niewnikająca w istotę rzeczy, poprzestająca na pobieżnych obserwacjach, mało dokładna, czasami niepoparta przykładami.

2. Kontekst należy rozumieć jako odniesienie się przez zdającego w wypowiedzi do np.:
- 1) innego utworu literackiego niż wskazany w poleceniu
 - 2) historii literatury
 - 3) teorii literatury
 - 4) charakteru epoki
 - 5) biografii autora
 - 6) filmu, spektaklu teatralnego
 - 7) utworu muzycznego, dzieła plastycznego
 - 8) mitologii
 - 9) *Biblii*
 - 10) religii
 - 11) historii
 - 12) filozofii
 - 13) kwestii politycznych
 - 14) kwestii społecznych,
- wybrane przez zdającego w sposób celowy, przydatne do osadzenia omawianego zagadnienia w szerszej perspektywie.

Zdający powinien wykorzystać kontekst przynajmniej częściowo funkcjonalnie, tzn. trafnie ze względu na omawiane zagadnienie, przywołać np. informacje, wydarzenia – kontekst nie musi pogłębiać ani rozwijać omawianego zagadnienia.

3. Błąd kardynalny to błąd rzeczowy świadczący o nieznajomości treści i problematyki lektury obowiązkowej, do której odwołuje się zdający, w zakresie:
- a) fabuły, w tym głównych wątków utworu
 - b) losów głównych bohaterów, w tym np. łączenie biografii różnych bohaterów.
4. Błąd kardynalny może dotyczyć wyłącznie lektur obowiązkowych wskazanych w podstawie programowej jako lektury do omówienia w całości (nie we fragmentach).
5. Poważny błąd rzeczowy to błąd świadczący o:
- 1) nieznajomości wskazanej w poleceniu lektury obowiązkowej (z podstawy programowej), do której odwołuje się zdający, w zakresie innym niż w przypadku błędu kardynalnego, tj. np. błąd w przypisaniu autorstwa, w użyciu błędnego nazwiska / imienia bohatera, dotyczący losów bohaterów drugoplanowych bądź wątków innych niż główne
 - 2) nieznajomości utworu literackiego lub tekstu kultury, do którego odwołuje się zdający, innego niż lektura obowiązkowa (każdy błąd merytoryczny)
 - 3) braku wiedzy dotyczącej kontekstu wybranego przez zdającego, np. błędne przywołanie pojęć lub faktów historycznych.
6. Dokładnie ten sam błąd rzeczowy (np. konsekwentne stosowanie błędnego imienia bohatera, którego można w jednoznaczny sposób zidentyfikować, a wypowiedź zdającego świadczy o znajomości lektury) powtórzony kilkakrotnie jest liczony jako jeden błąd.

2. Kompozycja wypowiedzi monologowych (maksymalnie 4 punkty)

	Zadanie 1.	Zadanie 2.
Kompozycja wypowiedzi spójna (tzn. uporządkowana, logiczna).	2	2
Kompozycja wypowiedzi częściowo spójna.	1	1
Kompozycja wypowiedzi niespójna.	0	0

Wyjaśnienia (kryterium 2. – Kompozycja wypowiedzi monologowych)

1. Kompozycja wypowiedzi jest spójna, jeżeli wypowiedź zawiera wstęp, część zasadniczą i zakończenie, a elementy te składają się na logiczną i uporządkowaną całość.
2. Kompozycja wypowiedzi jest częściowo spójna, jeżeli wypowiedź zawiera:
 - a) nielogiczne połączenia między dwoma z trzech elementów wypowiedzi, tj. wstępem i częścią zasadniczą ALBO częścią zasadniczą i zakończeniem, ALBO wstępem i zakończeniem
 - b) treści nieistotne, zbędne dla omawianego zagadnienia, bez związku / pozostające w wątpliwym związku z omawianym zagadnieniem.
3. Kompozycja wypowiedzi jest niespójna, jeżeli wypowiedź zawiera:
 - a) nielogiczne połączenia między trzema elementami wypowiedzi tj. wstępem, częścią zasadniczą i zakończeniem
 - b) nieuzasadnione wnioski, sprzeczne stwierdzenia
 - c) treści nieistotne, zbędne dla omawianego zagadnienia, bez związku / pozostające w wątpliwym związku z omawianym zagadnieniem.

3. Aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy (maksymalnie 6 punktów)

Wypowiedzi na temat (na temat = adekwatne + merytorycznie poprawne)	• w zakresie wypowiedzi, które są na temat lub częściowo na temat: właściwy stopień uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań	6
	• w zakresie wypowiedzi, które są na temat lub częściowo na temat: zaburzenia w stopniu uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań	5
Fragmenty wypowiedzi na temat, pozostałe fragmenty wypowiedzi – częściowo na temat (zaburzenia w	• w zakresie wypowiedzi, które są na temat lub częściowo na temat: właściwy stopień uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań	4
	• w zakresie wypowiedzi, które są na temat lub częściowo na temat: zaburzenia w stopniu uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań	3

adekwatności lub zaburzenia merytoryczne)		
Wszystkie wypowiedzi częściowo na temat (zaburzenia w adekwatności lub zaburzenia merytoryczne)	<ul style="list-style-type: none"> w zakresie wypowiedzi, które są częściowo na temat: właściwy stopień uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań 	2
	<ul style="list-style-type: none"> w zakresie wypowiedzi, które są częściowo na temat: zaburzenia w stopniu uszczegółowienia wypowiedzi względem postawionego pytania / postawionych pytań 	1
Wypowiedzi nie na temat; wszystkie wypowiedzi zdawkowe; błąd kardynalny; niezachowanie zasad dialogu (np. niezachowanie norm grzecznościowych)		0

Wyjaśnienia (kryterium 3. – *Aspekt merytoryczny wypowiedzi podczas rozmowy*)

- Wypowiedzi na temat to wypowiedzi:
 - adekwatne do zadawanych pytań
 - poprawne merytorycznie.
- Wypowiedzi częściowo na temat to wypowiedzi nieadekwatne do zadawanych pytań ALBO niepoprawne merytorycznie.
- Wypowiedzi zdającego podczas rozmowy są właściwie uszczegółowione, jeżeli nie ograniczają się wyłącznie do ogólnikowych stwierdzeń, a zawierają ich rozwinięcie.
- Zaburzenia w stopniu uszczegółowienia wypowiedzi wynikają z operowania ogólnikami przez zdającego w czasie rozmowy, z braku precyzji w wyjaśnianiu omawianych zagadnień / kwestii / pojęć itp.

4. Zakres i poprawność środków językowych w wypowiedziach zdającego (maksymalnie 4 punkty)

Uwaga. Oceniając zakres i poprawność środków językowych, bierze się pod uwagę zarówno wypowiedzi monologowe zdającego, jak i jego wypowiedzi podczas rozmowy.

Zadawalający zakres środków językowych, w szczególności leksykalnych.	W wypowiedziach zachowano właściwą dla języka mówionego poprawność językową (w zakresie fleksji, leksyki, frazeologii, składni i fonetyki) oraz płynność (dopuszczalne sporadyczne błędy językowe oraz / lub usterki w płynności).	4
	W wypowiedziach <u>częściowo</u> zachowano właściwą dla języka mówionego poprawność językową (w zakresie fleksji, leksyki, frazeologii, składni i fonetyki) oraz płynność (w wypowiedzi występowały liczne błędy językowe oraz / lub usterki w płynności).	3
Wąski zakres środków językowych.	W wypowiedziach zachowano właściwą dla języka mówionego poprawność językową (w zakresie fleksji,	2

	leksyki, frazeologii, składni i fonetyki) oraz płynność (dopuszczalne sporadyczne błędy językowe oraz / lub usterki w płynności).	
	W wypowiedziach <u>częściowo</u> zachowano właściwą dla języka mówionego poprawność językową (w zakresie fleksji, leksyki, frazeologii, składni i fonetyki) oraz płynność (w wypowiedzi występowały liczne błędy językowe oraz/ lub usterki w płynności).	1
<ul style="list-style-type: none"> • Wypowiedź niekomunikatywna ALBO • W wypowiedzi nie zachowano właściwej dla języka mówionego poprawności językowej (w zakresie fleksji, leksyki, frazeologii, składni i fonetyki) oraz płynności (w wypowiedzi występowały bardzo liczne błędy językowe oraz/ lub usterki w płynności). 		0

Wyjaśnienia (kryterium 4. – Zakres i poprawność środków językowych)

1. Nie każde nieprecyzyjne sformułowanie jest niepoprawne językowo (stanowi błąd językowy); może być przejawem nieporadności językowej. Błędem jest nieporadność językowa będąca oczywistym nieuzasadnionym naruszeniem obowiązującej normy językowej.
2. Indywidualne upodobania językowe egzaminatora nie mogą wpływać na ocenę poprawności środków językowych w wypowiedzi zdającego.
3. Zadowalający zakres środków językowych oznacza, że zastosowane przez zdającego środki językowe, w szczególności leksykalne, umożliwiają omówienie zagadnienia oraz ułatwiają odbiór wypowiedzi; zdający stosuje wyrazy / wyrażenia synonimiczne, używa precyzyjnego słownictwa, w tym terminologii.
4. Wąski zakres środków językowych oznacza, że leksyka i składnia są proste/ ograniczone, utrudniają omówienie zagadnienia oraz odbiór wypowiedzi.

CZĘŚĆ PISEMNA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO. POZIOM ROZSZERZONY

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego w części pisemnej na poziomie rozszerzonym sprawdza: umiejętność czytania tekstów nieliterackich, ich analizowania i syntetyzowania, znajomość lektur i kultury regionalnej oraz tworzenia wypowiedzi argumentacyjnej.

CHARAKTERYSTYKA EGZAMINU PISEMNEGO NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

Podczas egzaminu zdający otrzymuje arkusz egzaminacyjny zawierający dwa tematy wypracowań do wyboru – w tym jeden wymagający napisania interpretacji porównawczej dwóch tekstów literackich, drugi – wypowiedzi argumentacyjnej. Zdający realizuje jeden temat.

Na rozwiązanie zadań z arkusza zdający ma 210 minut² i sam decyduje o rozłożeniu w czasie pracy nad wypracowaniem.

Charakterystykę egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego na poziomie rozszerzonym prezentuje TABELA 5.

TABELA 5. CHARAKTERYSTYKA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

WYPRACOWANIE	
SPRAWDZANE UMIEJĘTNOŚCI	a) pisanie, tj. wymagania IV.2. 1)–5), 1)R–2)R. b) pogłębiona znajomość własnego dziedzictwa regionalnego, tj. wymagania I.1)–4), 1)R c) gramatyka języka kaszubskiego , tj. wymagania II.1.1)–3) d) zróżnicowanie języka kaszubskiego, tj. wymagania II.2.2)–5) e) ortografia i interpunkcja, II.1.3) f) interpretacja utworów literackich, tj. wymagania III.1.1)– 7), 1)R–3)R.
PODSTAWOWE INFORMACJE	Dwa tematy wypracowania do wyboru. Nie jest określona forma gatunkowa wypowiedzi.
TEKSTY, DO KTÓRYCH ODNOSZĄ SIĘ ZADANIA EGZAMINACYJNE	<ul style="list-style-type: none">• Tematy wypracowań mogą zawierać jako tekst źródłowy fragmenty lub całość tekstu krytycznoliterackiego, należącego do publicystyki krytycznej lub utwory literackie.• Każdy temat <u>wymaga odwołania się do utworu z literatury kaszubskiej</u>.

² Czas trwania egzaminu może zostać wydłużony w przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, oraz w przypadku cudzoziemców. Szczegóły są określone w *Komunikacie dyrektora Centralnej Komisji Edukacyjnej w sprawie szczegółowych sposobów dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu maturalnego w danym roku szkolnym*.

OPIS ARKUSZA EGZAMINACYJNEGO NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

W arkuszu podane są dwa tematy wypracowań, z których zdający wybiera jeden:

- a) temat pierwszy to analiza porównawcza utworów literackich lub ich fragmentów z podanym w poleceniu problemem (teksty literackie ok. 1000 wyrazów).
- b) temat drugi to wypowiedź na zadany w poleceniu problem w odniesieniu do załączonego tekstu krytycznoliterackiego, historycznoliterackiego lub tekstu należącego do publicystyki krytycznej, podejmującego ważne problemy związane z kulturą, językiem ojczystym (tekst ok. 700 wyrazów).

Oba tematy wymagają napisania wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym wyłącznie w języku kaszubskim.

Przykładowe tematy wypracowań wraz z ocenionymi rozwiązaniami znajdują się na stronach 48–68.

ZASADY OCENIANIA WYPRACOWANIA

Za napisanie wypracowania zdający będzie mógł otrzymać maksymalnie **35 punktów**.

Oceniając pracę, egzaminatorzy będą przydzielali punkty w czterech **kryteriach głównych**, tj.

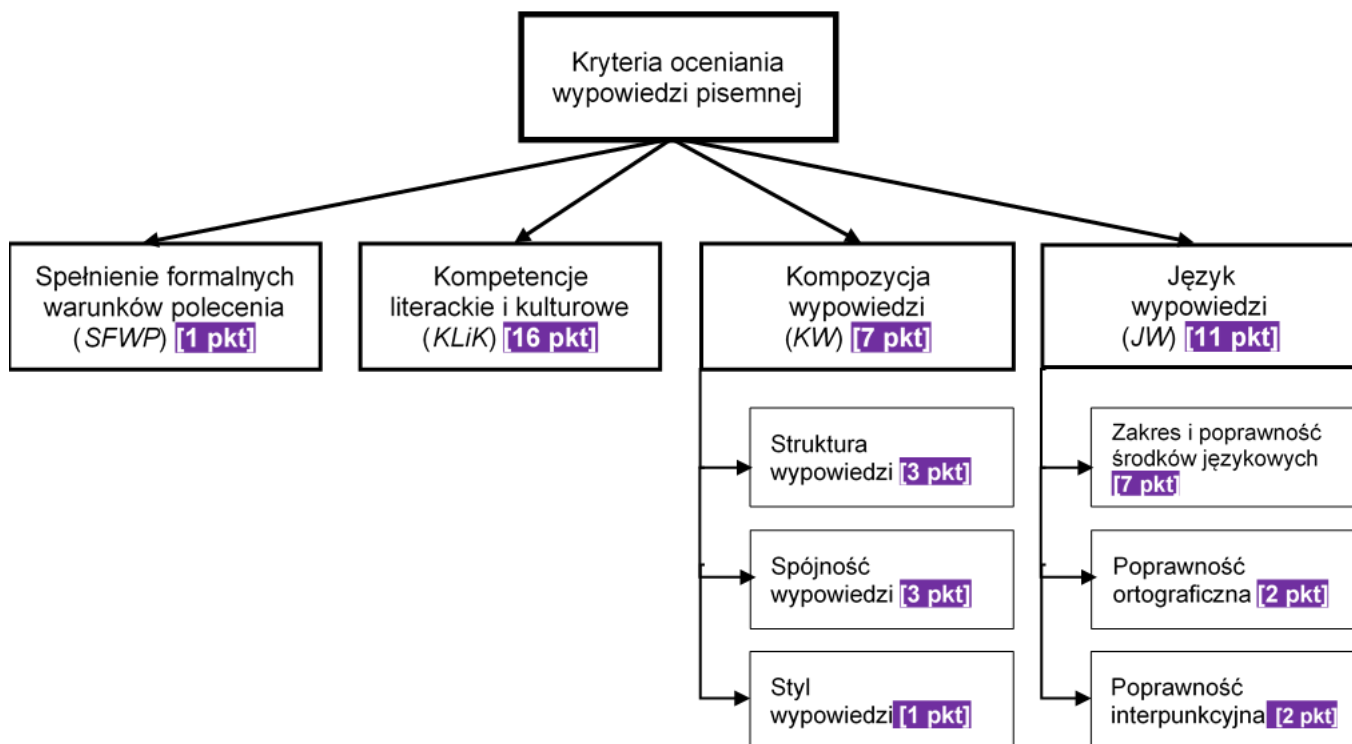
1. spełnienie formalnych warunków polecenia (od 0 do 1 pkt; ≈ 3%)
2. kompetencje literackie i kulturowe (od 0 do 16 pkt; ≈ 46%)
3. kompozycja wypowiedzi (od 0 do 7 pkt; = 20%)
4. język wypowiedzi (od 0 do 11 pkt; ≈ 31%).

W ramach 3. kryterium głównego, tj. „kompozycja wypowiedzi”, egzaminatorzy będą przydzielali punkty w trzech kryteriach składowych, tj.

- 3a. struktura wypowiedzi
- 3b. spójność wypowiedzi (tj. logika i uporządkowanie wypowiedzi)
- 3c. styl wypowiedzi.

W ramach 4. kryterium głównego, tj. „język wypowiedzi”, egzaminatorzy będą przydzielali punkty w trzech kryteriach składowych, tj.

- 4a. zakres i poprawność środków językowych
- 4b. poprawność ortograficzna
- 4c. poprawność interpunkcyjna.

1. Spełnienie formalnych warunków polecenia (maksymalnie 1 punkt)

Sprawdzając wypracowanie zdającego w tym kryterium, egzaminator będzie oceniał, czy:

- wypowiedź w co najmniej jednym fragmencie dotyczy problemu wskazanego w poleceniu
- napisane wypracowanie jest w jakiegokolwiek części wypowiedzi argumentacyjną
- w wypracowaniu zdający odwołał się do co najmniej dwóch tekstów (zgodnie ze wskazaniem w poleceniu)

<ul style="list-style-type: none"> • W wypracowaniu jest odwołanie do dwóch tekstów literackich (temat pierwszy) oraz załączonego tekstu oraz innego tekstu literackiego (temat drugi) ORAZ • Wypracowanie przynajmniej częściowo dotyczy problemu wskazanego w poleceniu ORAZ • Wypracowanie przynajmniej częściowo jest wypowiedzi argumentacyjną. 	1 pkt
<ul style="list-style-type: none"> • Wypracowanie nie spełnia któregokolwiek z warunków określonych w kategorii „1 pkt”. ALBO • Wypracowanie jest napisane w formie planu albo w punktach. 	0 pkt

Uwaga: Jeżeli w kryterium *Spełnienie formalnych warunków polecenia* przyznano 0 pkt, we wszystkich pozostałych kryteriach przyznaje się 0 pkt.

Wyjaśnienia (kryterium 1. – SFWP)

1. W wypracowaniu zdający powinien odwołać się do co najmniej jednej lektury/ jednego tekstu wskazanych w poleceniu jako obowiązkowe. Odwołanie się zdającego do lektury/ tekstu oznacza, że co najmniej jedno zdanie o tej lekturze / tym tekście ma charakter analityczny, a nie tylko informacyjny.

<p>a) <u>Przykład zdania analitycznego: Pòwiesc Żëcé i przigòdë Remùsa Aleksandra Majkòwsczegò je tekstã rechòwònym w rédze nòwòzniészich dokazów kaszëbsczi lëteraturë ò Kaszëbach, bò pòkazywò tã spòlëznã w baro wòżnym sztòce ji dziejów.</u></p> <p>b) <u>Przykład zdania informacyjnego: Aùtorã pòwiescë Żëcé i przigòdë Remùsa je Aleksander Majkòwsczi.</u> Za zdania informacyjne uznaje się również sformułowania będące wyłącznie przepisnymi fragmentami polecenia lub parafrazą polecenia.</p>
<p>2. Wypracowanie <u>przynajmniej częściowo dotyczy problemu wskazanego w poleceniu</u>, jeżeli:</p> <p>a) zawiera fragmenty odnoszące się do zakresu merytorycznego zagadnienia, którego omówienie jest wymagane.</p>
<p>3. Wypracowanie <u>przynajmniej częściowo jest wypowiedziã argumentacyjną</u>, jeżeli zawiera co najmniej jeden akapit argumentacyjny.</p>

2. Kompetencje literackie i kulturowe (maksymalnie 16 punktów)

Sprawdzając wypracowanie zdającego w tym kryterium, egzaminator będzie oceniał, czy w wypracowaniu zdający:

- wykorzystał znajomość tekstów z literatury kaszubskiej
- funkcjonalnie wykorzystał kontekst, np. literacki, historyczny, filozoficzny, kulturowy, który pogłębia i rozwija rozważany problem
- przedstawił bogatą argumentację: argumentacja jest logiczna, wnikliwa, zróżnicowana, świadczy o erudycji zdającego
- wykazał się wiedzą i umiejętnościami z zakresu nauki o literaturze
- nie popełnił błędów rzeczowych (np. pisząc o wydarzeniach z danej lektury, nie popełnił błędów, tj. nie pomylił imion postaci, nie przypisał postaciom cech, których nie posiadają bądź nie wymyślił wydarzeń, których w lekturze nie ma lub inne), jak i terminologii historycznoliterackiej oraz/lub teoretycznoliterackiej (np. niewłaściwie i bez zrozumienia stosuje pojęcia i terminy).

Interpretacja porównawcza

Funkcjonalność wykorzystania utworów wskazanych w poleceniu	Poziom argumentacji wypowiedzi; erudycyjność wypowiedzi	Liczba punktów	Błędy rzeczowe
Dwa utwory wykorzystane (porównane) w pełni funkcjonalnie.	<ul style="list-style-type: none"> • Bogata argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	16 pkt	Za każdy błąd rzeczowy należy odjąć 1 pkt od ogólnej liczby punktów przyznanych za KLiK (od 0 do 16; bez punktów ujemnych).
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadowalająca argumentacja. • Co najmniej jeden kontekst wykorzystany funkcjonalnie. 	15 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy kontekst/y wykorzystano częściowo funkcjonalnie. 	14 pkt	

	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstów. 	13 pkt	
Jeden utwór wykorzystany w pełni funkcjonalnie, a drugi – częściowo funkcjonalnie (porównanie częściowe).	<ul style="list-style-type: none"> • Bogata argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	12 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Co najmniej jeden kontekst wykorzystany funkcjonalnie. 	11 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy kontekst / y wykorzystano częściowo funkcjonalnie. 	10 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstów. 	9 pkt	
Dwa utwory wykorzystane częściowo funkcjonalnie (porównanie częściowe).	<ul style="list-style-type: none"> • Trafna argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	8 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Co najmniej jeden kontekst wykorzystany funkcjonalnie. 	7 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy kontekst / y wykorzystano częściowo funkcjonalnie. 	6 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstów. 	5 pkt	
Tylko jeden utwór wykorzystany częściowo LUB w pełni funkcjonalnie (brak porównania).	<ul style="list-style-type: none"> • Trafna argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstów. 	4 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Co najmniej jeden kontekst wykorzystany funkcjonalnie. 	3 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy kontekst / y wykorzystano częściowo funkcjonalnie. 	2 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstów. 	1 pkt	
Żaden utwór nie został wykorzystany przynajmniej w części funkcjonalnie.		0 pkt	

Wypowiedź argumentacyjna

Funkcjonalność wykorzystanych tekstów	Poziom argumentacji wypowiedzi; erudycyjność wypowiedzi	Liczba punktów	Błędy rzeczowe
Dwa teksty wykorzystane w pełni funkcjonalnie.	<ul style="list-style-type: none"> • Bogata argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	16 pkt	Za każdy błąd rzeczowy należy odjąć 1 pkt od ogólnej liczby punktów przyznanych za KLiK (od 0 do 16; bez punktów ujemnych).
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	15 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Kontekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	14 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstu. 	13 pkt	
Jeden tekst wykorzystany w pełni funkcjonalnie, a drugi – częściowo funkcjonalnie.	<ul style="list-style-type: none"> • Bogata argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	12 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	11 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Kontekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	10 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstu. 	9 pkt	
Jeden tekst wykorzystany w pełni funkcjonalnie, a drugi – niefunkcjonalnie albo brak.	<ul style="list-style-type: none"> • Trafna argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	8 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	7 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadawalająca argumentacja. • Kontekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	6 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstu. 	5 pkt	

Dwa teksty wykorzystane częściowo funkcjonalnie.	<ul style="list-style-type: none"> • Trafna argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	4 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadowalająca argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	3 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Zadowalająca argumentacja. • Kontekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie. • Praca zawiera fragmenty erudycyjne. 	2 pkt	
	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnowa argumentacja. • W pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstu. 	1 pkt	
<ul style="list-style-type: none"> • Jeden tekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie, a drugi – niefunkcjonalnie albo brak. • Żaden tekst nie został wykorzystany przynajmniej w części funkcjonalnie. 		0 pkt	

Uwaga: Jeżeli **ostateczna liczba punktów** przyznana w kryterium *Kompetencje literackie i kulturowe*, tj. liczba punktów po odjęciu punktów za błędy rzeczowe (jeżeli wystąpiły w pracy), wynosi 0 pkt, wówczas w pozostałych kryteriach (*Kompozycja wypowiedzi oraz Język wypowiedzi*) przyznaje się 0 pkt.

Wyjaśnienia (kryterium 2. – *KLik*)

1. Poprzez wykorzystanie utworu rozumie się wykorzystanie znajomości jego treści oraz odczytanych sensów.
2. Zdający powinien funkcjonalnie wykorzystać w wypracowaniu minimum dwa teksty (temat pierwszy i drugi). Funkcjonalne wykorzystanie utworu oznacza przywołanie w wypracowaniu:
 - 1) takich elementów fabuły, jak np. wydarzeń, bohaterów, wątków
 - 2) sensów utworów,
 które istotnie wspierają tok rozumowania zdającego, albo dobrze ilustrują to, o czym zdający pisze.

 Funkcjonalność wykorzystania znajomości tekstów ocenia się w odniesieniu do tematu pracy. Jeżeli w części zasadniczej pracy w charakterze argumentów/ przykładów wykorzystane są elementy fabuły lub sensy utworów, które nie są zgodne np. ze stanowiskiem zdającego wyrażonym we wstępie do pracy – wówczas uwzględnia się tę niezgodność w ocenie funkcjonalności.
3. Utwór literacki nie jest wykorzystany funkcjonalnie, jeżeli zdający wyłącznie streszcza ten utwór lub wybrane jego wątki, nie wyciągając żadnego wniosku, nie dokonując żadnej refleksji związanej ze streszczonym utworem.
4. Argumentacja to udowodnienie tezy/ opinii/ stanowiska przedstawionego przez

zdającego za pomocą argumentów.

- 1) Bogata argumentacja – to argumentacja rzeczowa, pogłębiona, poparta trafnymi przykładami i **szeroka/ wieloaspektowa**, stanowiąca – jako całość – wnikliwą analizę problemu sformułowanego w poleceniu; zawiera elementy refleksji / głębszego namysłu nad problemem.
W przypadku interpretacji porównawczej zawiera również analizę utworów.
W sytuacji gdy znajomość utworów literackich została wykorzystana częściowo funkcjonalnie, mówimy o argumentacji trafnej.
- 2) Zadowolająca argumentacja – to argumentacja rzeczowa, pogłębiona, poparta trafnymi przykładami.
- 3) Powierzchowna argumentacja – to argumentacja oparta na uogólnieniach, niewnikająca w istotę rzeczy, poprzestająca na pobieżnych obserwacjach, mało dokładna, czasami niepoparta przykładami; również argumentacja, w której zdający podejmuje próbę zbudowania argumentu, dobierając jedynie środki językowe typowe dla struktur argumentacyjnych, np. *Moim pierwszym argumentem jest...*

5. Kontekst należy rozumieć jako odniesienie się przez zdającego w pracy do np.

- 1) historii
- 2) filozofii
- 3) innego utworu literackiego niż wskazany w poleceniu
- 4) utworu muzycznego, dzieła plastycznego
- 5) biografii autora
- 6) prądu literackiego
- 7) charakteru epoki,

wybrane przez zdającego w sposób celowy, przydatne do osadzenia omawianego utworu w szerszej perspektywie i pogłębionego odczytania sensów utworu literackiego, do którego zdający odwołuje się w wypracowaniu. Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu polega na trafnym jego doborze ze względu na rozważany problem; kontekst pogłębia i rozwija omawiane zagadnienie. Pogłębienie i omówienie danego zagadnienia poprzez konteksty nie oznacza konieczności dogłębnej analizy samych kontekstów jako takich; w szczególności nie może prowadzić do dygresji stosowanej niefunkcjonalnie.

6. Kontekst wykorzystany częściowo funkcjonalnie to odniesienie wyłącznie na poziomie przywołania, np. informacji, wydarzenia; kontekst jest poprawny, ale ogranicza się tylko do funkcji informacyjnej, nie pogłębia i nie rozwija omawianego zagadnienia.

7. Kontekst poprzez odniesienie się przez zdającego do innego utworu literackiego niż wskazany w poleceniu nie jest wykorzystany funkcjonalnie, jeżeli zdający wyłącznie streszcza ten utwór lub wybrane jego wątki, nie wyciągając żadnego wniosku, nie dokonując żadnej refleksji związanej ze streszczonym utworem.

8. Erudycję należy rozumieć jako wiedzę przedmiotową zdającego, w tym m.in. wiedzę i umiejętność wykorzystania kontekstów, kodów kulturowych, terminologii, znajomości kultury, w tym literatury i sztuki. Wypowiedź świadcząca o erudycji zdającego to wypracowanie, w którym zdający funkcjonalnie wykorzystał wiedzę przedmiotową w rozważaniu problemu sformułowanego w poleceniu.

9. W ocenie poziomu argumentacji wypowiedzi nie uwzględnia się fragmentów wypowiedzi zawierających błędy rzeczowe.
10. **Błąd rzeczowy** – to błąd świadczący o:
- 1) nieznanomości tekstu literackiego lub tekstu kultury, do którego odwołuje się zdający
 - 2) nieuprawnionej interpretacji fragmentu lub fragmentów / części utworu literackiego, w tym poetyckiego, do którego odwołuje się zdający, będącej częściową falsyfikacją danego utworu
 - 3) nieznanomości zagadnień z zakresu teorii i historii literatury bądź języka.
11. Ten sam błąd rzeczowy (np. konsekwentne stosowanie błędnego imienia bohatera, którego da się w jednoznaczny sposób zidentyfikować, a opisane w wypracowaniu fakty świadczą o znajomości lektury) powtórzony kilkakrotnie jest liczony jako jeden błąd.

3. Kompozycja wypowiedzi: struktura, spójność i styl (maksymalnie 7 punktów)

Sprawdzając wypracowanie zdającego w tym kryterium egzaminator będzie oceniał czy:

1. *w zakresie struktury wypowiedzi:*

- kompozycja wypowiedzi jest funkcjonalna, tzn. czy układ i sposób przedstawienia treści pomaga w zrozumieniu wypowiedzi
- podział wypowiedzi – zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity – jest poprawny i funkcjonalny;

2. *w zakresie spójności wypowiedzi:*

- wypowiedź jest spójna, tzn. złożona z elementów, które tworzą logiczną i uporządkowaną całość
- w wypowiedzi spójność jest zachowana zarówno wewnątrz zdań, jak również między zdaniem i akapitami
- w wypowiedzi użyte zostały odpowiednie środki językowe, np. wskaźniki zespolenia tekstu, struktury metatekstowe, leksykalne wykładniki spójności, które ułatwiają śledzenie toku rozumowania autora;

3. *w zakresie stylu wypowiedzi:*

- styl wypowiedzi jest stosowny, tzn. czy zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem, a jeżeli miesza różne style w wypowiedzi – to czy jest to uzasadnione (czy czemuś to służy, jest funkcjonalne) oraz czy zdający nie napisał wypowiedzi, stosując słownictwo charakterystyczne dla stylu potocznego w odmianie mówionej.

3a. Struktura wypowiedzi

Uporządkowanie elementów treściowych wypowiedzi	Podział wypowiedzi	Liczba punktów	
Elementy treściowe wypowiedzi w całości lub w przeważającej części	Poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie struktury akapitów; sposób	3 pkt	A

pracy są zorganizowane problemowo.	podziału tekstu pomaga w zrozumieniu tez zdającego. Dopuszczalna 1 usterka.		
	Usterki w podziale tekstu w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie) ALBO w zakresie struktury akapitów.	2 pkt	B
	Usterki w podziale tekstu w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie) ORAZ w zakresie struktury akapitów.	1 pkt	C
<ul style="list-style-type: none"> • W pracy podjęta jest próba organizacji elementów treściowych wypowiedzi problemowo. • Elementy treściowe wypowiedzi zorganizowane w pracy częściowo problemowo, częściowo wyłącznie pod względem formalnym. • Elementy treściowe wypowiedzi w całości lub w przeważającej części pracy zorganizowane wyłącznie pod względem formalnym, np. wg kolejno omawianych tekstów literackich. 	Poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie struktury akapitów; sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu tez zdającego. Dopuszczalna 1 usterka.	2 pkt	D
	Usterki w podziale tekstu w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie) ALBO w zakresie struktury akapitów.	1 pkt	E
	Usterki w podziale tekstu w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie) ORAZ w zakresie struktury akapitów.	0 pkt	F
Elementy treściowe wypowiedzi niezorganizowane; wypowiedź stanowi zbiór w znacznej mierze niezależnych elementów.		0 pkt	G

Wyjaśnienia (kryterium 3a – Struktura wypowiedzi)

1. Elementy treściowe wypowiedzi to – najogólniej rzecz ujmując – „bloki”, na które podzielone jest wypracowanie (w najprostszej formie: wstęp – część zasadnicza (rozwińcie) – zakończenie, ale „część zasadnicza” zazwyczaj jest dzielona na kolejne „bloki”, tj. akapity).
 - 1) Elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane problemowo (w toku problemowym), jeżeli każdy z „bloków” w części zasadniczej wypracowania omawia np. jeden aspekt tematu. Omawiając wybrany aspekt, zdający przywołuje argumentację i przykłady z różnych tekstów literackich / kontekstów; czynnikiem organizującym dany „blok” jest właśnie problem („ponadtekstowo”, „międzytekstowo”), a nie dany tekst literacki.
 - 2) Możliwa jest sytuacja, w której zorganizowanie problemowo „pokrywa się” ze zorganizowaniem według kolejno omawianych tekstów literackich, jeżeli w pracy widoczny jest zamysł kompozycyjny wskazujący na ustrukturyzowanie wypowiedzi według tematów, np. kolejny tekst literacki stanowi przykład

<p>umożliwiający np. uszczegółowienie wcześniej omawianego zagadnienia.</p> <p>3) Elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane <u>wyłącznie pod względem formalnym</u> (w toku liniowym), jeżeli każdy z „bloków” w części zasadniczej wypracowania dotyczy innego tekstu literackiego / kontekstu, a jedynym identyfikowalnym czynnikiem organizującym taki układ jest po prostu omawianie w kolejnych „blokach” zagadnień dotyczących kolejnych tekstów / kontekstów; tekst jest zorganizowany wg tekstów „jeden po drugim” (np. zmiana kolejności akapitów nie wpływa na strukturę tekstu).</p> <p>2. Ocena <u>podziału wypowiedzi w skali ogólnej</u> wymaga rozważenia proporcji i funkcjonalności zasadniczych „bloków” pracy, tj. wstępu – części zasadniczej – zakończenia. Usterki w podziale wypowiedzi w skali ogólnej mogą wynikać z np. nieproporcjonalnie i niefunkcjonalnie długiego wstępu, zbyt krótkiego (lakonicznego) zakończenia lub braku jednego z tych „bloków”.</p> <p>3. Ocena <u>podziału wypowiedzi na akapity</u> wymaga rozważenia, czy logika wywodu została odzwierciedlona w podziale na graficznie wyodrębnione i funkcjonalne akapity. Usterki w podziale wypowiedzi na akapity mogą wynikać np. z faktu, że w pracy występują wyodrębnione graficznie akapity, które nie stanowią zwartej myślowo całości, albo występują akapity, które powinny zostać podzielone na mniejsze bloki, ponieważ taki akapit zawiera kilka wątków (każdy z takich wątków stanowi sam w sobie zwartą myślowo całość).</p> <p>4. W ocenie struktury wypowiedzi nie uwzględnia się niezrealizowania przez zdającego któregoś z elementów tematu, np. nieodwołania się w ogóle do jednego z tekstów wskazanych w temacie jako obowiązkowy.</p>
--

3b. Spójność wypowiedzi

Wypowiedź jest w całości spójna lub występują w niej nie więcej niż 2 zaburzenia w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi.	3 pkt
W wypowiedzi występuje 3–5 zaburzeń w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi.	2 pkt
<ul style="list-style-type: none"> W wypowiedzi występuje 6–8 zaburzeń w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi. <p>LUB</p> <ul style="list-style-type: none"> Wstęp pracy jest treściowo niespójny z częścią zasadniczą pracy ALBO z zakończeniem pracy. <p>ALBO</p> <ul style="list-style-type: none"> Zakończenie pracy jest treściowo niespójne z wstępem ALBO częścią zasadniczą pracy. 	1 pkt
<ul style="list-style-type: none"> W wypowiedzi występuje 9 lub więcej zaburzeń w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi. <p>LUB</p>	0 pkt

<ul style="list-style-type: none"> • Wstęp pracy jest treściowo niespójny z częścią zasadniczą pracy ORAZ z zakończeniem pracy. ALBO <ul style="list-style-type: none"> • Zakończenie pracy jest treściowo niespójne z wstępem ORAZ częścią zasadniczą pracy. 	
---	--

Wyjaśnienia (kryterium 3b – Spójność wypowiedzi)

1. Wypowiedź jest spójna, jeżeli elementy, które ją tworzą, stanowią logiczną i uporządkowaną całość.
2. Wywód jest uporządkowany, jeśli każdy kolejny akapit wynika z poprzedniego, a np. przestawienie akapitów zaburzyłoby tok rozumowania przyjęty przez zdającego.
3. Zaburzenia w spójności mogą wynikać m.in. z:
 - a) błędów logicznych, w tym np. zbyt daleko idących uogólnień, nieuzasadnionych wniosków (np. wnioski w zakończeniu pracy nie wynikają z przeprowadzonego rozumowania), sprzecznych stwierdzeń;
 - b) odstępstw od podporządkowania wyводу myśli przewodniej, np. wypracowanie zawiera нефunkcjonalne fragmenty stanowiące niezwiązane z tematem wątki poboczne;
 - c) zredagowania wstępu lub rozwinięcia, lub zakończenia, lub akapitu, które nie pasują logicznie do pozostałej części wypracowania, nie łączą się logicznie z poprzedzającą je częścią / poprzedzającym je akapitem;
 - d) rozwijania jednocześnie więcej niż jednego wątku („zazębiana” się wątków);
 - e) pomijania pośrednich ogniw rozumowania, tzw. skróty myślowe;
 - f) wprowadzenia treści nieistotnych, zbędnych dla pracy, bez związku / pozostających w wątpliwym związku z tematem / wywodem;
 - g) wprowadzania dygresji stosowanych нефunkcjonalnie;
 - h) przerywania toku myślenia zbędnymi zdaniami.
4. Błędy w spójności wewnątrz akapitów oznaczają np. nielogiczne połączenia zdań w akapicie oraz brak zastosowania w nim wskaźników zespolenia.
5. Błędy w spójności między akapitami oznaczają nielogiczne powiązanie danego akapitu z poprzednim lub poprzednimi akapitami oraz brak zastosowania wskaźników zespolenia między akapitami.
6. Błąd w składni prowadzący do błędu w spójności jest traktowany zarówno jako błąd językowy, jak i błąd w spójności.

3c. Styl wypowiedzi

Styl w całości lub w przeważającej części stosowny, tj. adekwatny do odmiany pisanej języka oraz do sytuacji komunikacyjnej (jednorodny albo funkcjonalnie niejednorodny).	1 pkt
Wypracowanie nie spełnia warunków określonych w kategorii „1 pkt”.	0 pkt

Wyjaśnienia (kryterium 3c – Styl wypowiedzi)

1. Styl wypowiedzi – co do zasady – powinien być: jasny, prosty (nie: zawyły, pretensjonalny), zwięzły, jednolity. Dodatkowo może być żywy, obrazowy.
2. Wypracowanie powinno być napisane stylem stosownym do sytuacji komunikacyjnej, jaką jest egzamin maturalny, co oznacza, że nie należy redagować go, stosując słownictwo charakterystyczne dla stylu potocznego w odmianie mówionej. Styl uznaje się za stosowny w przeważającej części, jeżeli jest stosowany w orientacyjnie 2/3 pracy. Styl jest niestosowny do sytuacji komunikacyjnej, jeżeli orientacyjnie ok. 2/3 wypracowania zredagowano przy użyciu struktur językowych charakterystycznych dla stylu potocznego w odmianie mówionej.
3. Styl wypracowania jest jednorodny, jeśli zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem, odpowiednim dla treści i formy wypowiedzi, lub miesza różne style w wypowiedzi, ale jest to uzasadnione i celowe.
4. Indywidualne upodobania stylistyczne egzaminatora nie mogą wpływać na ocenę stylu pracy zdającego.

4. Język wypowiedzi (maksymalnie 11 punktów)

Sprawdzając wypracowanie zdającego w tym kryterium, egzaminator będzie oceniał:

1. *w odniesieniu do zakresu i poprawności środków językowych:*
 - czy zdający poprawnie użył w wypowiedzi różnych rodzajów zdań i bogatej leksyki ((frazeologizmów, wyrazów rzadziej używanych w języku kaszubskim), czy też ograniczył się do najprostszych środków językowych;
 - czy środki językowe, których użył zdający, pozwalają mu zrealizować temat w sposób swobodny i precyzyjny, czy też pobieżny, sprawiający trudność w zrozumieniu tekstu.
 - ile błędów językowych, w tym błędów stylistycznych, zdający popełnił w pracy;
2. *w odniesieniu do poprawności ortograficznej:*
 - ile błędów ortograficznych zdający popełnił w pracy.
3. *w odniesieniu do poprawności interpunkcyjnej:*
 - ile błędów interpunkcyjnych zdający popełnił w pracy.

4a. Zakres i poprawność środków językowych

Oceniając język wypowiedzi, egzaminator najpierw oceni zakres użytych środków językowych, a następnie – ich poprawność. Ostateczną liczbę punktów ustali na podstawie oceny obu tych aspektów wypowiedzi, zgodnie z poniższą tabelą.

Poprawność środków		Zakres środków							
		Nie więcej niż 3 błędy jęz.	4–5 błędy jęz.	6–7 błędów jęz.	8–9 błędów jęz.	10–11 błędów jęz.	12–13 błędów jęz.	14–15 błędów jęz.	16 lub więcej błędów jęz.
		A	B	C	D	E	F	G	H
1.	Szeroki zakres środków językowych, tzn.	7 pkt	6 pkt	5 pkt	4 pkt	3 pkt	2 pkt	1 pkt	0 pkt

	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowana składnia, • zróżnicowana leksyka, w tym np. poprawna łączliwość wyrazów, bogata frazeologia, precyzyjne słownictwo, umożliwiających pełną i swobodną realizację tematu. 								
2.	Zadawalający zakres środków językowych, tzn. składnia i leksyka stosowne / odpowiednie do realizacji tematu.	6 pkt	5 pkt	4 pkt	3 pkt	2 pkt	1 pkt	0 pkt	0 pkt
3.	Wąski zakres środków językowych, tzn. składnia i leksyka proste / ograniczone, utrudniające realizację tematu.	5 pkt	4 pkt	3 pkt	2 pkt	1 pkt	0 pkt	0 pkt	0 pkt

Przykładowo za wypowiedź, w której zakres środków językowych wykorzystanych przez zdającego jest zadowalający, i znajdują się w niej 4 błędy językowe, egzaminator przyzna 5 pkt w tym kryterium.

Wyjaśnienia (kryterium 4a)

1. Nie każde nieprecyzyjne sformułowanie jest niepoprawne językowo (stanowi błąd językowy); może być przejawem nieporadności językowej. Błędem jest nieporadność językowa będąca oczywistym nieuzasadnionym naruszeniem obowiązującej normy językowej.
2. Indywidualne upodobania językowe egzaminatora nie mogą wpływać na ocenę poprawności środków językowych w pracy zdającego.
3. W wypracowaniu występuje zróżnicowana składnia, jeżeli w pracy zdający wykorzystał poprawnie co najmniej 4 różne struktury składniowe, np.: zdanie pojedyncze, zdanie złożone, zdanie wielokrotnie złożone, równoważnik zdania, imiesłowowy równoważnik zdania, strona bierna, paralelizmy składniowe, poprawne wprowadzanie cytatów, zdania pytające.
4. W wypracowaniu występuje zróżnicowana leksyka, jeżeli w pracy zdający np. nie stosuje nieuzasadnionych powtórzeń, stosuje wyrazy / wyrażenia synonimiczne, stosuje bogatą frazeologię, używa precyzyjnego słownictwa, w tym np. terminologii.
5. W ocenie zróżnicowania leksyki nie uwzględnia się nieuzasadnionych powtórzeń wyrazów, zwrotów. Nieuzasadnione powtórzenia są uwzględniane w liczbie błędów językowych.

4b. Poprawność ortograficzna

Praca jest bezbłędna lub zawiera do 9 błędów ortograficznych	2 pkt
Praca zawiera 10–18 błędów ortograficznych.	1 pkt
Praca zawiera 19 lub więcej błędów ortograficznych.	0 pkt

Uwaga: Ten sam wyraz zapisany niepoprawnie ortograficznie, powtórzony w wypracowaniu, jest liczony jako jeden błąd ortograficzny.

4c. Poprawność interpunkcyjna

Praca jest bezbłędna albo zawiera nie więcej niż 4 błędy interpunkcyjne.	2 pkt
Praca zawiera 5–8 błędów interpunkcyjnych.	1 pkt
Praca zawiera 9 lub więcej błędów interpunkcyjnych.	0 pkt

Uwagi ogólne

1. Jeżeli wypowiedź jest nieczytelna (w rozumieniu czytelności zapisu), egzaminator oceni ją na 0 pkt.
2. Jeżeli wypowiedź nie zawiera w ogóle rozwinięcia (np. zdający napisał tylko wstęp), egzaminator przyzna 0 pkt w każdym kryterium.
3. Jeżeli wypowiedź zawiera mniej niż 350 wyrazów, jest oceniana wyłącznie w kryteriach: *Spełnienie formalnych warunków polecenia oraz Kompetencje literackie i kulturowe*. W pozostałych kryteriach egzaminator przyzna 0 punktów.
4. Jeżeli wypowiedź jest napisana niesamodzielnie, np. zawiera fragmenty odtworzone z podręcznika, zadania zawartego w arkuszu egzaminacyjnym lub innego źródła, w tym internetowego, lub jest przepisana od innego zdającego, wówczas egzamin z języka kaszubskiego, w przypadku takiego zdającego, zostanie unieważniony.
5. Zabronione jest pisanie wypowiedzi obraźliwych, wulgarnych lub propagujących postępowanie niezgodne z prawem. W przypadku takich wypowiedzi zostanie podjęta indywidualna decyzja dotycząca danej pracy, np. nie zostaną przyznane punkty za styl i język lub cała wypowiedź nie będzie podlegała ocenie.

2.1. Przykładowe zadania z rozwiązaniami. Część ustna

W *Informatorze* dla każdego zadania podano:

- najważniejsze wymagania ogólne i szczegółowe, które są sprawdzane w tym zadaniu
- poprawne rozwiązanie każdego zadania.

Zadanie 1. Lektura obowiązkowa

Mòtiv tuńca w lëteraturze. Òmówi zagadnienie na spòdlim pòwiescë A. Majkòwsczégò *Żécé i przigòdë Remùsa* i jinszégò tekstu lëteracczégò.

Wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
 2. Pogłębienie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
- II. Kształcenie językowe.
 1. Kształtowanie umiejętności posługiwania się leksykalnymi zasobami języka.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Poznawanie i poszerzanie zakresu znajomości literatury kaszubskiej.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
 1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi ustnych [...].
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Wymagania szczegółowe

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Zdający:
 - 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej;
 - 3) rozumie kontekst kulturowy poznawanych utworów literackich;
 - 4) dostrzega korzyści wynikające z wzajemnego przenikania się kultur.
- II. 3. Komunikacja językowa i kultura języka. Zdający:
 - 1) posługuje się literacką odmianą języka [...] w mowie;
 - 4) rozróżnia pojęcia [...] poprawności i stosowności wypowiedzi;
 - 6) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.
- III. 1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Zdający:
 - 3) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania bohatera i świata przedstawionego;
 - 4) rozpoznaje podstawowe motywy i toposy [...] oraz ich funkcje w utworze;
 - 6) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty: literacki, kulturowy, filozoficzny, biograficzny;
 - 7) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.
- IV. 1. Mówienie. Zdający:

- 1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
- 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji;
- 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

Przykładowa realizacja (1)

Wstãp

Mòtiw tuńca je baro pòpùlarnym mòtiwã wëzwëskiwónym w tekstach lëteracczich. Nié jinaczi je téż w lëteraturze kaszëbsczi. Tuńc je jednym z dzélów lëdzczégò artisticznégò dzejaniô. Ne tuńce mògã bëc rozmajitégò zortu. Pewno pierwòsznima wzorama tuńca w dzejach lëdztwa bëłë tuńce òbrzãdowé, z czasã równak lëdze zacząłë gò wëzwëskiwac w towarzësczych célach. Kòżdô ze spòlëznów mô téż swòje regionalné / nôrodné tuńce i tëli, wiele je tematów ticzącëch sã lëdzczi aktiwnotë, tëli téż mòże bëc rozmajitëch tanecznych ùkładów – je to wòżny dzél kòżdi kùlturë.

Rozwicé

W lëteraturze kaszëbsczi ò tuńcu je wiele wzmiónków, je téż ò nim gòdka w nôwòzniészim romanie àutorstwa A. Majkòwsczégò pt. *Żécé i przigòdë Remùsa*. W nym dokazu, w jednym z kùńcowëch rozdzélów mómë òpisënk tragicznégò w skùtkach tuńca, chtëren òdbiwò sã na górze Łisce w sobòtkòwą noc. Jak je wiedzec, sobòtka na Kaszëbach to baro magiczny czas, bòkadny we wiele òbrzãdów jak: pòlenie ògniszczów, pùszczanie wińców na wòdã, skòkanie przez òdżin, scynanie kani, szukanie kwiatu parpacë. I ò tim wszëtczim je gòdka we wspomniónym rozdzëlu, ale òkróm tegò je tam téż òpisënk òsoblëwégò tuńca, ò jaczim w kùlturze Kaszëb nie bëło rëchli ani pózni.

W tim wòżnym tuńcu prowadnikã stówò sã Remùs – przedny heroja pòwiescë. Dostówò òn òd proroczczzi Julczy nôkòz pòprowadzeniô lëdu do òsoblëwégò tuńca. Wòżnym atribùtã w rãce Remùsa stówò sã zdebło parpacë (mając w tim dniu òsoblëwé znaczenie magiczné), a ùczãstnikama tuńca mają sã stac wszëtccë, chtërny na ti zemi dzejelë piérwi, a terò trwają zaklãti w kamieniach, a téż żëwi bëtnicë sobòtczzi. Na znak dóny parpacã mają òni prziric do Remùsa, a ten (jakno dôwny ricerz Witosłów) pòprowadzy jich do nôrodnégò zriwù.

Zadanie Remùsa równak sã nie zjiscywò, a przëczënë je (jak wiedno w sztòtach trudnëch dlò bòhatera) sóm Smãtk pòd pòstacã Czernika. Òsamãtony Remùs nie reagùje, choć lëdztwò ju sã kòl niego gromadzy. Znòwù dobiwò Smãtk, chtërnégò mùzykańcë grają na swòjã nótã, a lëdztwò tuńcëje ju wkòl niego. Nòdzeja na òbùdzenie ludu przepòdò, stòrò Julka tracy żécé, a Remùs pòstãpny rôz przëgriwò biòtkã ò zapadli zómk.

Na baro symbolicznò scena i apartny tuńc przëpòminają mòckò jinszi tuńc òpisóny w dokazu z lëteraturë pòlsczi, tj. w *Wieselim* Stanisława Wëspiańszégò. Tuwò téż jidze ò sprawã prziridnotë nôrodu. Pòlskò je w rãkach zòbòrcë, a Pòlòszë ni mògã sã ze sobã dogadac: chłopi nie rozmiejã inteligencje (òsoblëwie artistów), a ta bë chcała dokònac wòżnëch dlò òjczëznë rzeczi, leno jesz nie je paròt do dzejaniô; dlò nich wies to leno dobri nórcëk do wëpòczinkù.

Wińdzënama rozmëszlaniów weselników ò nôrodnëch sprawach są pòkazëjãcë sã jima ùkòzczzi. Są midzë nima: Czòrny Ricerz, hetman Branicczi, Jakùb Szela. Ale òsoblëwim bòhaterã je Jaszka, co dostówò òd Wernyhòrë złoty róg (znankã nôrodną sprawë). I zaczinò sã tragiczny tuńc, w chtërnym Jaszka barzi wënëréje czòpkã z pawim piórã, a zabòcziwò ò wòżnym dôrënkù Wernyhòrë. I wszëtckò przëpòdò, lëdze ju nie jidã w tuńc Jaszka, le

w taktë mùzyczi Chòchòła. Nòdzeja na òbùdzenië wespòlëznë przepòdò, nôrodnò sprawa ùpòdò.

W jednym i drëdzim dokazu je gòdka ò symbolicznym tuńcu, do pòprowadzeniò lëdztwa w taktë mùzyczi òstòwają wëbróny prosti lëdze z lëdu, kòzdi z nich dostòwò do rãczy wòzny atribùt, i kòzdi z nich nie spełniwò swòjégò zadaniò. Na przék stòwają jim (i Remùsowi, i Jazkòwi) pònadjawerné mòce (Smãtk pòd pòstacą Czernika i Chòchòł). Wespólną swiądą òbëdwùch dokazów, chtërnëch akcjò je òsazonò w cządze zòbòrów, je nieszczestlëwé zakùnczenië, żóden z bòhaterów nie doprowòdzò zadaniò do kùńca i nòdzeja przepòdò.

Zakùnczenië

W przëwòlònëch przikładach z lëteraturë widzime, że mòtiw tuńca fãksnëreje w pòlsczim i kaszëbsczim dokazu. Wiele dzélów w tëch dwùch realizacjach je pòspòlnëch, czemu ni ma sã co dzëwòwac, bò je wiedzec, że Majkòwsczi sztudërowòł w Niemcach i tam spòtikòł sã z ùtwòrcama Młodi Pòlsczi i jich dejama. W swòji pòwiescë wëzwëskòł wiele z mòtiwów fãksnërejącëch w młodopòlsczim ùtwòrstwie, te deje bëtë mù baro blisczé, a ju na gwës mòcno òpiarł sã na *Wieselim Wëspiańszcégò* piszącë rozdzél *Jak w swiãtojańską noc na Łisce stracëlë Remùs i Julka i jak tam dobët Smãtk*.

Przykładowa realizacja (2)

Wstãp

Lëteracczé dokazë sygają pò rozmajité twòrziwa, jednym z nich mòże téz bëc mòtiw tuńca. Je to dosc wdżacznò tematika, bò nòlezi do tëch dzélów lëdzczzi aktiwnotë, jakò chãtno bëła wëzwëskiwónò nié leno w lëteraturze, ale i w całi kùlturze. Tak téz je w kùlturze Kaszëb, chtërna mò w swòjim òbrëmim regionalné tuńce rozmajitégò òrtu, gromadzy nótë i òpisënczi tëch dokazów, są nòùkòwé jich òbrobienia. Wiele z tëch tuńców spełniwò wòzné fòncje òbrzãdowé; swòje bédënczi mają pòstãpné warkòwé i fòlkloristicznë karna, są tuńce stwòroné dlò rozegracjów i wiele jinszych.

Rozwicé

Jednym z dokazów kaszëbsczzi lëteraturë, w jaczim òstòł wëzwëskóny mòtiw tuńca, je pòwiesc *Żécë i przigòdë Remùsa* A. Majkòwsczégò. Òpisënk òsoblëwégò tuńca òstòł ùmòlniony w jednym ze slëdnëch rozdzélów romana.

Akcjò dzejë sã na górze Łisce – symbolicznym placu dlò kaszëbsczzi kùlturë. To tu, wedle lëdowëch wierzeniów, swój ùlubiony plac mają czarownice, stãdka rëszają na swòje akcje procëm lëdztwù, tu spòtikają sã z diòbelsczima mòcama.

Czas téz je òsoblëwi: to sobòtkòwi wieczór, dzëń nòdlëgszi w rokù i nôkrótszò noc, czedë, zgòdno z wierzeniami ludu, dzeją sã magicznë sprawë, a złé sëtë mają nòwikszą mòc. Przed dzejaniama tëch mòców lud òd wiedna próbòwòł sã chrónic na rozmajité spòsobë, równak nié wiedno ta nierównò biòtka kùńczëła sã dobrze dlò człowika.

Tegò wieczora mùszą sã òdbëc rozmajité òbrzãdë i lëdztwò sã do nich szëkùje, bò tradicjò rzecz swiãtò. Są na placu wszëtëcë z òkòlégò. Bãdą spròwielë òdwiëczné ritualë, chtërne przejalë w erbie pò starkach. Nen dzëń je jednym z barzi bòkadnëch w rozmajité dzejania òbrzãdowé, kaszëbskò kùltura mò tu prawò bùsznic sã wielnyma dzejnotama.

Na ti górze swòje wòzné zadanië mają téz wëpelnic dwie apartné pòstacë: pasturk Remùs, w jaczim je zaklãti dëch ricerza Witosława i stòrò Julka – proroczka. Òna dówò Remùsowi instrukcjã, co i jak mò zrobic, żebe dokòła niego stanãłë ùrmë lëdztwa, chtërne

pòprowadzy w takt swòjégò tuńca do célu. A cél je wòzny: wëbawic zapadli zómek (lud kaszëbsczi) i zaklãtã królewionkã (rodnã mòwã) spòd pãtów zòbòrcë. Mò nie leno ùczãstników sobòtcki pòprowadzëc, ale téz zbùdzëc z kamianégò spikù dôwnëch stolëmów, rincerzi i biòtkarzi.

Remùs je dzërzniã i mało czegò w zëcym sã bòji, ale ju rôz nie wëpełnił zadaniò, nie przeniòsł królewionczi, teròzka tej je mòckò zajiscony, czë sã to ùdò. Stòwò ràdo do pròcë, bierze do rãczy kwiat parpacë (kwiat, jaczégò w sobòtkòwã noc szukajã wszëtcë, bò mò dac szczescë). Cãżkò gò na ògle nalezc, a òn gò dostòwò prosto do rãczy. Leno mò ùstawic swòjich tuńcerzi i jich pòprowadzëc. Nie spòdzëwò sã równak, że na drodze stanie mù znòwù złò mòc – Smãtk pòd pòstacã malarza z Sarbska. I Remùs tracy, jegò tuńc nie kùńczy sã dobëcym. W tim teksce fónkcjò tuńca mò ritualné znaczenié, òd jegò zakùńczeniò je zanòleżnò przinòdnò kòndicjò kaszëbszczégò lëdu, co sã nie zjiscywò. Julka ùmiérò, a Remùs tracy nòdzejã.

Jinszim dokazã z lëteraturë kaszëbsczi, w jaczim je gòdka ò tuńcu je dramat ks.

B. Sëchtë *Hanka sã żeni*. Nen dokòz mò ò wiele redosniészzi òpisënk tuńców, bò i tematika je redosnò - wieselé ceszi kòzdzégò. Nen dokòz je przëdnym dokùmentã, jak piérwi wëzdrzalë òbrzãdzczi wieselné na Kaszëbach. Sëchta òpisòł tu wszëtkò, òd ruchnów wieselnëch zaczinajãcë, przez spiéwczzi, rôczbë, òpisënczi zwëczajów, na wieselnëch tuńcach kùńczãcë.

Widzymë tu tej òpisënk brutczégò tuńca. Swòje tunë wëkònywajã przëdònczi i przëdòni dokòła młodi pòrë. Do plãsów rëszajã téz maszczi, co do dzysdnia przëchòdajã na wiesòla kaszëbszczë, bë szpòrtowno pòwiadac, zëczbë składac i z wieselnikama tuńcowac. Òd sztòtu przëjachaniò z kòscoła wszëtkò na nym wieselim dzeje sã wedle zwëczajowò ùstanowionëch mòdlów. Pòrzãdkù i pòsobicë spròwianiò pòstãpnëch dzëlów òbrzãdu pilëje družba, chtëren w pasownym czasie rôczy do *szëpra* (apartny tuńc młòdëch) i do *szewca* (spròwiònégò przez wszëtczich wieselników na wdòr kròla Jana III Sobieszczégò „co na kaszëbszczim wieselim bël i kaszëbszczégò tuńca szedł!”). Przëdnò fónkcjò òpisënków nëch tuńców je przede wszëtczim kùlturowò. Gwësno sã to jedne z wòzniészich instrukcjów, co i jak sã tuńcowało piérwi na kaszëbszczich wiesòlach.

Zakùńczenié

Na spòdlim òmòwiònéch dokazów z kaszëbsczi lëteraturë widzymë, że mòtiw tuńca sã w ni pòjòwiò i spëlniwò rozmajité fónkcje. W pierszim przikładze je to spròwianié magicznëch i symbòlicznëch dzejaniów (wòznëch dlò całi spòlëznë); w drëdżim dokazu jidze ò kùlturowã spòdkòwiznã Kaszëbów zrzeszonã z jednym z zòkrãżów spòlëznowégò zëcò – je to apartny dokùment kùlturowégò bògactwa Kaszëbów na temat òbrzãdów wieselnëch.

Zadanie 2. Kultura: literatura, sztuka, język**Przykład 1.**

Czym dlô człowieka je taczëzna? Przedstaw zagadnienie w ôpiarcym ô wiérztã Jana Rómpscégò *Òjczëzna* i wëbrónégò tekstu lëteraccégò.

Jón Rómpsczi

Òjczëzna

Òjczëzna – to zemia
I straconô za niã krew,
To je twòja mòwa,
Co ò starkach dôwô czëc.

Òjczëzna – to lasë
I łąkówi, snôzi kwiat,
To je twòje czëcé,
Że kaszëbsczi twój je swiat.

Òjczëzna – to chëcze,
Zôgóncki ë twój ògródk,
Prawa, swòje zwëczë,
Żebë wiedno bëlno tczëc.

Òjczëzna – to lëdze,
Co są, hewò, òd statat.
Dulczą wstec tu warac -
Kòzden z nich to je twój brat.

Jan Rompski, *Òjczëzna* [w:] *Poezja Zrzeszyńców*, opr. H. Makurat, Gdańsk 2013, s. 606.

Wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego.
 1. Rozumienie znaczenia literatury i kultury w kształtowaniu poczucia tożsamości regionalnej.
 2. Poglębianie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
- II. Kształcenie językowe.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 1. Poznawanie i poszerzanie zakresu znajomości literatury kaszubskiej.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 3. Kształtowanie umiejętności świadomego uczestniczenia w kulturze: regionalnej, polskiej, europejskiej i światowej.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.

IV. Tworzenie wypowiedzi.

1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi [...].
2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Wymagania szczegółowe

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Zdający:
 - 1) analizuje różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;
 - 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej;
 - 3) rozumie kontekst kulturowy poznawanych utworów literackich,
 - 4) dostrzega korzyści wynikające z wzajemnego przenikania się kultur;
- II. 3. Komunikacja językowa i kultura języka. Zdający:
 - 1) posługuje się literacką odmianą języka w piśmie oraz literacką lub lokalną odmianą w mowie;
 - 4) rozróżnia pojęcia [...], poprawności i stosowności wypowiedzi;
 - 6) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.
- II. 4. Odbiór przekazu językowego. Zdający:
 2. odczytuje sens tekstu [...], potrafi wydzielić jego fragmenty i objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości.
- III. 1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Zdający:
 - 2) rozpoznaje zastosowane w utworze językowe środki wyrazu artystycznego oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu i określa ich funkcje;
 - 6) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty: literacki, kulturowy, filozoficzny, biograficzny;
 - 7) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.
- IV. 1. Mówienie. Zdający:
 - 1) tworzy samodzielnie wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
 - 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

Przykładowa realizacja (1)

Wstãp

Chcãcë gadac ò rolë òjczeniã w zëcym człowieka nót je nôpierwi rzec, co sã pòd tim pòjãcym rozmieje. Gwësno skłòdajã sã na niã lëdze (w môli òjczeniã to sã Kaszëbi, we wiòldzi - Pòlòszë). Ten nôród / karno mô swòje dzeje i spòdkòwiznã, kùlturã i jãzëk, a téz swój plac na zemi (teritorium). Ò te wszëtczë sprawë je nót dbac i je dozerac, bò jeżlë zafelò chtërny z nich, bãdze to òznòczało, że nikwionò je wòlnota i juwernota, a w krótczim czasie zabraknie téz tãtczeniã.

Rozwicé

Swòjã wizjã òjczeniã dôwò nama òsoba lirycznò z wiérztë Jana Ròmpscégò. W nym lirikù, jak w encyklopedie, sã wëpisóné wszëtczë sprawë, jaczé skłòdajã sã na òjczeniã. Na pierwszym môlu pòjòwiò sã tej zemia, ale zaròzka sã téz wspòmnióny ti, co za niã przelëwelë

krew. To mô pòsobnikóm przëbòczëc, że wòlnotã i òbëndã nié wiedno mùszimë miec, mògã sã nalezc taczi, co mdã chcelë nóm je òdebrac.

Na drëdzim placu wërechòwónò je mòwa (rodnò mòwa, òjczësti jãzëk). Czë bãdze jesz cwek gadac ò Kaszëbach (lëdzach), czedë nìcht na jich zemi ju nie mdze gòdòł w rodnym mòwie?

Pò tèch dwùch wòznëch sprawach pòjòwiają sã w pòstãpnëch sztrofkach: snòzi kaszëbsczi kròjmalënk, domòcëzna (chëcze, zògònczi, ògròdk), tradicjò i kùltura (prawa, zwëczi, jaczé bédëje bëlno tczëc), i nòwòżniëszci dzejnik - lëdze, co sã tuwò òd wiedna, warają na ti zemi òd stalat. Dobrze bë bëło, żebë ti lëdze mielë jesz kaszëbską swiãdã, wiedzelë ò swòjim swiece to, co nót je wiedzec, interesowelë sã sprawama wòżnyma, mielë nen swiat za swój, czëlë sã z nim zrzeszony. Widzëmë tej jak malowóny je òbròz òjczëznë, co skłòdò sã z wiòldzich i mòlëch, codniowëch spraw, chtërne nawzòj sã przeplòtają i twòrzã jedno. Człowiek w tim wszëtczim je mòlim, ale wòżnym dzëlëkã, bò z mòlëch drobinów pòwstòwają wiòldzé całoscë. W ti całoscë (òjczëznie) mdze mù dobrze i ùbëtno, jezlë na czas zrozmiëje ji znaczenié i rolã.

Do wizje òjcowiznë pòkòzóny w dokazu Rómpsczégò pasëje pòdrzatk òsobë liryczny z wiërtë B. Sëchtë *Kaszëba bëł mój tatk*. Tu plënie takò kòrbiònka, że Kaszëbã bëł òjc i stark, tej syn téz je Kaszëbã. Òn mô swiãdã, że na taczëznã skłòdają sã: mòrze, wiatrë i sztorm; że ò to mòrze bëło nót biòtkòwac (nié leno dlò Kaszëb, ale i dlò Pòlsczi); że prastarkòwie bëlë cwiardi jak dąb, nie ùdzibelë sã przed żòdnym wrogã, rozmielë wòjowac ò swòje, czedë przëszła takò pòtrzeba.

Slëdnò sztrofka wiërtë ks. Sëchtë je wskòzã, czegò Kaszëbie nie je nót zrobic, cobë sã nie wëzbëc łączbë z taczëznã. Pòdają òstré słowa ò zdradze, wëpiarcym sã òjczësti zemi, kaszëbsczégò jimienia, znikwienim rodnym mòwë – chto tak robi, nie mdze gòdny chadac pò òjczëstim mòlu, co wicy – ùschnie jak wietew òderwónò òd swòjégò pnia; a przez òdemklã renã wiéndze z negò krew. Tedë nie dzëwią słowa ùmòlnioné w zakùnczenim pierszi sztrofczi: *Tak jak Kaszëbã bëł mój tatk, chcã nim bëc pò òstatk*. Òsoba lirycznò dówò jasną wskòzã na prziiðnotã, chto tã wskòzã złómie, nie je wòrt bòczënkù.

Zakùnczenié

Na spòdlim przëwòlónëch dokazów mòze prziiðc do swiãdë / wërozmiëniò, że òjczëzna je wòżnym dzëlã lëdzczégò žëcò. Bez ni człowiek czëje sã òderwóny òd jawernotë, cësniaiti w wir swiata, chtëren nëkò bez pamiãcë i wszëtczë drobinë niezrzeszoné z jakãs wikszã całoscã wkràcy w swòje kòleczka, przemiele i wëplënie. Człowiek brëkùje pòczëcégò spòkòju, bezpiekù, nót mù je žëc westrzòd lëdzy, co mówią i mësłją jak òn, mają te same deiałë, czëją i žëją tima samima wòrtnotama – a to wszëtckò nalëze w domòcëznie, ti wiòldzi abò ti mòli òjczëznie, tedë ji rolò je nie do przëceniëniò.

Przykładowa realizacja (2)

Wstãp

Na pëtanié pòstawioné w temace móglbë gwësno krótkò òdrzec, że taczëzna je dlò człowieka wszëtczim. Ale to słowò *wszëtczim* je baro pòjemné, bò mòze w nim ùmòlnic wiele rozmajitëch spraw. Czim òjczëzna tak pò pròwdze je, dowiaduwają sã dopiërze ti, chtërny ją tracã. Mickewicz gòdòł w *Panu Tadeùszu*, że òjczëzna je jak zdrowié, a dowié sã ò tim dopiërze nen, co ją stracył. Czejbë pëtac lëdzy ò nòwikszë wòrtnotë w žëcym, to na gwës na pierszim mòlu wiele bë stòwiało prawie zdrowié (tak doch pisòł Jón Kòchanowsczi we fraszce *Na zdrowié*: „Szlachetne zdrowie, nikt się nie dowie, jako smakujesz, aż się zepsujesz”). Ale zaròzka za nim bë sã pòjawiała òjczëzna – i znówù tak bë na gwës rzeklë ti,

co jã stracëłë. Czë pòòstałi zdówają so tak do kùńca sprawã z tegò, jak wòzną rzeczą je žëcé w gwòsny òjcżëznie? Nié wiedno to je taczé pewné. Tim barzi tej wòrt je sã sprawie przëzdrzec blëzi.

Rozwicé

Tematowi òjcżëznë je pòswiãcony przëwòłóny tuwò lirik Jana Rómpszégò. Ju sóm titel wiértzë wskazywò, ò czim mdze w ni gòdka. Òjcżëzna, taczëzna, domòcëzna, òjcowizna – to leno niechtërne z synonimów na nazwanie rodnégò mòla na zemi. Człowiek ùwòżò gò za swój, bò sã w nim ùrodzył i mieszkò, je z nim wseczëcowò zrzeszony, bò stądka pòchòdò, tu je jegò familiò, tu žëje wedle gwòsnëch wòrtnotów.

Na pierszim placu je ùmòlnionò zemia. Òsoba lirycznò kòrbi, że za tã zemiã bëło nót przelewac krew, ale nicht tegò nie żaluje, bò je to sprawa pierszégò sortu – wòlny kròj, mir i spòkój sã wòrt kòzdi cenë. A Kaszëbi biòtkòwelë ò taczëznã wielerażowò i drãgò. Ta zemia widza sã wiedno wszëtczim i wiele chcało jã miec dlò se. Juwerno jak ò zemiã, bëło nót biòtkòwac ò mòwã. Bëtë w dziejach Kaszëb taczé cządë, czedë jãzëk òjców bëł we wiòldzi zagròzbie i leno cwiardé waranie przë swòjim w kaszëbskich familiach ùchròniło jãzëk òjców przed znikwienim.

Na kaszëbsczim swiat pòkòzóny we wiértzce skłòdajã sã téz snòżë kròjmalënczi. I znòwù, czedë człowiek je midzë nima, mòże mù sã wëdawac, że ni ma tu nick apartnégò. Skòrno leno rëszë dali, zarò zaczinò tesknic za krajã dziecniëch lat. Wszëtkò sã régùje tedë w przesnòżã kròjnã, w chtërny swiat dokòła bëł swój, fùlny snòżich wseczëców. Tedë òjcżëstò chëcz, chòc mòże malinkò i krëchò, stòwò sã wiòlgã sprawã; nòblëższë òkòlë mòże zastãpic cali swiat z jegò wszëtczima dobroctwama; chce sã žëc znòwù wedle swòjich praw, swòjich zwëków i bëlno je tczëc, wëznawac, òbstojëwac przë nich. Do taczë òjcżëznë kòzdi chce przëchadac nazòtka, tu ždajã na niego znajemny i familiò, tu òn je swój i kòzdi je bratã.

Do taczégò pòzdratkù na taczëznã pasëjã téz dzieje przëdnégò bòhatera, òpisóné w pòwiescë *Žëcé i przigòdë Remùsa*. Heroja je pòkòzóny nòprzòdka jakno pasturk ù pana Zòblòcczégò, a pòzni jakno hańdlòrz wanożący pò Kaszëbach z nieòdstójną karã i wszelejaczim towarã na ni. Czedë mòli Remùs žëje na Pùstkòwiu, nié wszëtkò w tim jegò žëcym mù sã widzy, ale skòrno le z niego wëchòdò, zaczinò wënërowac to, co stracył. W jednym z kùńcowëch rozdzëłów, czedë pòtikò sã z Martã, a ta pitò sã czë mò mù przëniesc zédzer, co tak gò wiedno interesowòł za dziecka, òn òdpòwiòdò: *Przëniesë mie gò, Marto! Jò gò pòstawiã w mòji jizdebce, žebë dali pòlikòł czas i mie przëbòczòł lata na pùstkòwiu. Chto wié, czë òne nie bëłë króm wszëtczégò nòszczeslëwszë w mòjim žëcu!*

Remùs je tu wskòzã, co w žëcym je tak pò pròwdze wòzné. Rechùjã sã wspòmnienia, lëdze z ùszlëch lat, rodny mòl, tradicje, zwëczy – to wszëtkò, co człowieka ùsztòtowało, stało sã jegò miazdrã, jegò wseczëcowim bënë; tim, ò czim nigdë nie zabãdze, a czej nalëze sã dalek – bãdze tesknił. To prawie je taczëzna, bez ni nie dò sã žëc.

Zakùńczenie

Na pòdczorchniacé jesz ròz mòże rzec: taczëzna je dlò człowieka wszëtczim; w ni nalëze to, co dò mù pòczëcé wòrtnotë, tu sã jegò blëzny, rodzëna, òjcowizna, òbeznóné nòrcëczy, òblubioné zajimnotë, drëszë, mir i ùbëtëk. Swiat nãcy i je krëjamny, ale nigdë nie mdze miòł tegò wszëtczégò, ò czim bëło przed sztòtã, i to je prawie nòwòżniészë (a nòwòżniészë – jak gòdòł mòli Princ – *widzy sã leno sercã*).

Przykład 2.

Òmówi òrtë i znaczenié lëdowi tradicje na Kaszëbach. Òdwòlòj sã do dorzeszonégò òdjimka i wëbrónégò tekstu lëteracczégò.

fol. Wanda Lew-Kiedrowska

Wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego.
 1. Rozumienie znaczenia literatury i kultury w kształtowaniu poczucia tożsamości regionalnej.
- II. Kształcenie językowe.
 1. Kształtowanie umiejętności posługiwania się leksykalnymi zasobami języka.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 4. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, wykorzystywanie języka kaszubskiego w różnych sytuacjach.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 3. Kształtowanie umiejętności świadomego uczestniczenia w kulturze: regionalnej, polskiej, europejskiej i światowej.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
1. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi [...].
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Wymagania szczegółowe

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Zdający:
- 2) rozumie tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla literatury kaszubskiej.
- II.3. Komunikacja językowa i kultura języka. Zdający:
- 1) posługuje się literacką odmianą języka [...] w mowie;
 - 6) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.
- III. 1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Zdający:
- 7) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.
- III. 2. Odbiór tekstów kultury. Zdający:
- 1) interpretuje dzieła sztuki;
 - 2) określa wartości poznawanych tekstów kultury;
 - 3) rozumie specyfikę różnych przekazów artystycznych, potrafi nazwać ich twórcywo.
- IV. 1. Mówienie. Zdający:
- 1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
 - 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji;
 - 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

Przykładowa realizacja (1)

Narzeszenié

Tradicjô dlô kòzdi spòlèznè je wòżnym dzělã ji žècégò. Òd kùltiwòwaniò òbrzãdów, òbèczajów, zwèków, wierzeniów gwòsny spòlèznè zanòlégò to czè do tegò karna przèpisywò sã jistnégò człowieka, czè nié. Nòwòżniészim dzejnikã kòzdi tradicje je ji przekazywanié z pòkòlenia na pòkòlenié, i to na Kaszëbach zjiscywò sã òd wiedna. Ta grëpa regionalnò mò ùstanowioné swòje pòzdrzãtchi na wiele spraw, przëjãtè òrtè mészleniégo w wiele zòkrãżach, swòje spòlèznowé mòdła dzejaniò, ùznóné przez lédztwò za wòżné dlô jich dzysdniowòscè i przifidnotè.

Òpisènk dokazu

Na òdjimkù widzymè elementè kùlturè materialny zrzeszoné z òbrzãdama sparłãczonyma z òbchòdanim swiãt. Na pierszim planie tradicyjny instrument – diòbelszczé skrzëpice, chtèrne sã wèzwèskiwóné w kapelè kaszëbsczi, a ta colemało graje òb czas kòlãdowaniò gwizdzków we Wiliã Gòdów abò gwizdzów pòd kùnc rokù. Widzymè palmè,

chtërne swiãcy sã w Niedzelã Palmòwą, a ùziwò pózni przë rozmajitëch leznoscach; je dëgùska (jałowc), jaką je nót w drëdži dzëń Jastrów wëdëgòwac kògò le sã dô; sã kòsziczi z jòjkama, jaczé dëgùsarze dostòwają za dozëranie tradicje.

Przedny problem

Zortë i znaczenië lëdowi tradicje na Kaszëbach.

Rozwicé

Wòżnym dzëlã kaszëbsczi tradicje sã òbrzãdë. Kaszëbskò kùltura je bòkadnò w tim zòkrazim. Mò swòje òbrzãdë sparłãczoné z wòżnyma wëdarzeniami z zëcégò, jak: narodziënie dzecy, chrzcënë, zdënk, smierc, pòchówk. Je téz baro bòkadny zbiër òbrzãdów zrzeszonëch z rokã òbrzãdowim czë swiãtama. Jinszim cekawim i baro apartnym òbrzãdã je scynanië kani, chtërno òdbiwò sã w sobòtci.

Do kaszëbsczi tradicje nòležã téz òbëczaje. Jednym z wòżnëch òbëczajów dôwni, a dzys coròz mni, bëło pòczestné zwròcanie sã do starszich i nieznajemnëch personów, tj. pòczestnò fòrmã *Wë*, jakò bëła ùziwónò nie leno do cëzëch, ale téz doma do starków i starszich. Miast zamiona *Wë* mògłë bëc ùzëté pasowno dobróné czasniczi: *weczce*, *pòjce*, *sadnijce*.

Na tradicjã skłòdają sã téz zwëczaje, chtërnyma dobrze sã w zëcym czerowac, zëbë bëc dobrze òdbiërónym przez jinëch.

Przikiłd z lëteraturë

Gòdającë ò òbrzãdach wòrt je pamiãtac ò *scynanim kani*. Je to tak charakteristiczny dlò kaszëbsczi tradicje òbrzãd, że wiele ùtwórców kaszëbsczi lëteraturë sã do niego w swòjich dokazach òdwòliwało i cëgã òdwòliwò, a dokłãdno òpisòł gò midzë jinszima Jón Karnowsczi w swòjim teatralnym widzawiszczu pt. *Scynanië kani*.

Przë òmówianim zwëczajów mòże sã òdwòlac do lëteracczégò bòhatera – Remùsa, chtëren na przëmiòr ni miòł w zwëczaju nigdë sztridowac sã z lëdzama i czej chtos bròł towòr z jegò karë, a nie dôwòł dëtków, gòdòł leno „Biòj z Bògã”. Tenzë téz Remùs ni miòł w se złoscë do Marcjannë, czedë ta wëchòwiwa gò przë ùzëcym trãpka; a czedë w swòjim rézowanim nawiëdzòł òkòlné kòscolë, òblòkòł bótë (chòc chòdòł colemało na bòsòka), bò „wiedzòł co sã slëchò przed tim nòwikszim Panã”.

Zakùnczenië / Kùncowò dba

Na tradicjã, jak je widzec z przëwòlónëch spraw, skłòdò sã baro wiele dziejników. Tuwò òstałë òmówioné leno niechtërne. Dobrze, że na Kaszëbach wiele z nich sã dozërà, bò dzãka temu spòlëzna trwò, sã rozwijò i przekazywò wòrtnotë młodim pòkòleniom.

Przykładowa realizacja (2)

Wstãp

Tradicjò je nieòdstójnym dzëlã kaszëbsczi kùlturë. Naszi przòdkòwie mielë wiòlgã starã ò to, zëbë òbrzãdë, òbëczaje i zwëczci, a téz wiëdza i jinszë wòrtnotë bëłë przekazywóné z pòkòleniegò na pòkòlenie. Temù zadaniëmù pòswiãcywelë wiele czasu, zëbë te dobroctwa ùchrònic przed zabëcym.

Òpisènk dokazu

Tradicjò i tradycyjné rzemiãstwò kaszëbszczé je tu bòkadno reprezentowóné: sã tradycyjné kòsziczi plotłé z kòrzónka (a téż jinszé òbrzãdowé ùploté), widzymé instrumenté (diòbelszczé skrzëpice i brómtop), bòkadno wëszejti tòflòk, glëniané i ceramiczné wërobiné z kaszëbszczima mòtiwama, a téż tradycyjné weczì (z zaprawama), jaczim kòzdò gòspòdëniò pòswiãcywa wiele czasu, żebé familie zagwësnic zdrów i smaczné jestkù.

Przédny problem

Znaczenié lédowi tradicje je nié do przecenieniò. Przë wëròbianim taczich cédów, jaczé widzymé na òdjimkù, bëło nót wiele czasu – rãcznò robòta wiedno wiele gò brékùje, ale téż bëło przë tim wiele kòrbieniò, pòspòlnégò bëcò ze sobã, pòwiòdaniò ò ùszlèch i prziińdnèch czasach (a to doch prawie je tradicjò). Dzecé ùwòżno sléchałé i pózni pòwiòdałé dali swòjim dzòtkóm, a przë tim ùczilè sã lédowégò rzemiãstwa, co w prziińdnoce wiele razy mògło bëc pòsobã na żecé.

Prziclòd z lëteraturë

Naszi starkòwie dobrze wiedzelé, że tradicjò je bògactwã, kaszëbską kùlturowã erbã, kòpalniã wiédzë ò ùszlòce. Za ji przëczënë znajemé swòjã juwernotã, mòzemé zwëskiwac z lédowèch mądrosców, co je ùstanowilè ùszlé pòkòlenia. Wiedzòt téż ò tim Pón Czòrlińszci, a òsoblëwie jegò biãłka Basza, bòhaterowie pòmëtu Hieronima Derdowsczégò. To pani Czòrlińskò pierszò domiszlò sã, czemù ji chłòpù dërch jidze lèchò i ni mòże òn wrócëc dodóm, òna nalòżò chłòpa i wënëkiwò z jegò mùcë pieczelnégò mùła, co mù gò zadòł mscëwi Szmùl. Òna téż wspòminò krwawé dzeje Kaszëbów, spiéwajacé dzeckù nad kòlibkã ò wëmòrdowanim/ rzezë Gduńczun przez Krzëżòków. Do ni Smãtk wësylò mòrà, żebé mączëła w nocé biédną biãłkã.

Pón Czòrlińszci téż wëkazywò sã wiòlgã starã ò tradicje kaszëbszczé, midzë jinszima próbùje je przëbòczëc w gòdce z rëbòkã Kąklã. Jidze tu kòrbiònka nié leno ò katolëcczi wierze (chtërnã w protestanczczim czãdze niejedny mienielé na lëterską wiarã, co sã przëdnémù heroje baro nie widzało i miòł do drëcha ò to żòl), ale téż ò gùbieniem jãzëka òjców (to Czòrlińszci miòł za jész wikszã przëwinã). Przez te dwie sprawë doszłò na zòpadnèch Kaszëbach do wënarodowieniò. Przëdny heroja pòmëtu wielerazowò dówò do wiédzë, że tradicjò je òsoblëwie wòżnò w zachòwanim juwernoté.

Pòdczorchniãcé

Felënk pòrzeszeniò z tradicjã i braniò z ji spòdkòwizné chùtkò doprowadzy do znikwieniò swòjny juwernoté. Dzecé, jaczé mdã chòwóné bez wòrtnotów wëchòdajacéch z tradicje, bez patriotizmù, wrzlëwòtë na piãkno, bez achtieniò starszich i pòkòleniowi erbë, nie mdã sã czerowalé w żëcym mòralnyma wskòzama.

Przykład 3.

Òmowi wżójny cësk mòwów na se – pòlaszëznë na kaszëbiznã i nazòtno. Òdniesë sã do dorzeszonégò tekstu i swòjich jãzëkówëch doswiòdczeniów.

Dariusz Majkòwsczi

10 lat drodżi „do zloti brómë zapadłégò zómkù”

Pòjawiło sã w „Stegnie” czile tekstów namienionëch kaszëbiznie. Wiele je w nich narzëkaniò na ji słabã znajomòsc westrzód piszącëch, òsobliwie młodëch. Dlò przëkładu pòrã cytatów: „W tekstach pòeticzczich młodëch àutorów jidze zaùważëc słabã znajomòsc domòcy słowiznë i składni, a òsobliwie mòli kòntakt z żëwã mòwã, czegò rezultatã je wëszukónò, słownikòwò kaszëbizna w wierszach”. Àutorce tëch słów Ludmile Gòłąbk òdpòowiedzòł Grégór Schramka, chtëren òbwiniòł jã, że za baro pòlaszi i ùziwò taczich słów, jak: „chaos”, „ùswiadomic”, „dobitny”, „przestrzeń”, „wëròz”, „badòcz”, „ewidentny”, „gùstowac” abò wërażeniów: „zdrzec przez prizmat”, „nostalgicznë przëwiãzanié”.

Sławòmir Fòrmella kritikòwòł jãzëk spiéwów karna Publiczki na przëkładze *Nie bãdã sã żenił*. „Cëż taczégò mòzëmë tam ùczëc? Przede wszëtczim to, że „nie będë się żenił”. Zarò pò tim pòlsczim dzëlëkù czëjemë kaszëbsczë „jaż do Wiòldżinocë”. Dejãde żebë zachòwac „równowògã” midzë jãzëkã kaszëbsczim a pòlsczim, zarò pò tim mómë: „Wezmë sobie dziewczë, co ma modre oczë”. Wedle mòji dbë leno slédnò lëtra „psëje” to pò pròwdze pòlsczë zdanié. A dze je tuwò kaszëbienié, chtërno je doch jednã z nówòżniëszich znanków kaszëbsczimòwë?”

Dariusz Majkòwsczi, *10 lat drodżi „do zloti brómë zapadłégò zómkù”, „Stegna”, nr 4/2016 (42), s. 6.*

Wymagania ogólne

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego.
 2. Pogłębienie znajomości literatury, języka, historii i kultury regionu.
- II. Kształcenie językowe.
 2. Świadome wykorzystanie języka regionalnego do wzmacniania poczucia tożsamości i uczestnictwa w życiu wspólnoty regionalnej.
 3. Pogłębianie wiedzy na temat zagadnień z zakresu nauki o języku.
- III. Kształcenie literackie i kulturowe.
 2. Kształcenie umiejętności analizy i interpretacji dzieł literackich i innych tekstów kultury.
 4. Kształcenie szacunku dla kultury własnej i innych.
- IV. Tworzenie wypowiedzi.
 1. Rozwijanie umiejętności wypowiedzania się w języku kaszubskim w różnych formach wypowiedzi [...].
 2. Szerokie wykorzystywanie kompetencji językowych w różnych sytuacjach.
 3. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, poglądów i opinii.

Wymagania szczegółowe

- I. Świadomość własnego dziedzictwa regionalnego. Zdający:
 - 1) analizuje różne wzorce postaw i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość;
 - 4) dostrzega korzyści wynikające z wzajemnego przenikania się kultur.
- II. 1. Gramatyka. Zdający:
 - 1) wykazuje się wiedzą z zakresu fonetyki, fleksji, słowotwórstwa i składni.

- II. 3. Komunikacja językowa i kultura języka. Zdający:
- 1) posługuje się literacką odmianą języka [...] w mowie;
 - 4) rozróżnia pojęcia błędu językowego i innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi;
 - 6) stosuje zasady etyki i etykiety językowej, wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji z rozmówcą.
- III. 1. Analiza i interpretacja utworów literackich. Zdający:
- 7) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne.
- IV. 1. Mówienie. Zdający:
- 1) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki;
 - 2) wypowiada się na tematy poruszane w toku edukacji;
 - 3) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

Przykładowa realizacja (1)

Wstãp

Jãzëczi, chtërne fãksnérëją bliskò siebie, a jész czasã wespół na jednym teritorium, wiedno mają na se wzôjny cësk. Jeżlë są to mòwë ò juwernym statusu i są ùżiwóné przez karna ti sami abò jistny wiôlgòscë, tej mają szanse na zachòwanie swòjich jãzëkówëch apartnosców przez dludzi czas. Jeżlë wërechòwóné przed sztótã warënczi nie są propòrcjonalno równé, tej mòwa niëwiôldzégò karna bãdze pòd wiôldzim cëskã jãzëka wikszoscë. Tak prawie dzeje sã z jãzëkã Kaszëbów, chtërny mającë swòjã gòdka òd wieków, mieszkają równak w Pòlsce, dze ùrządowim jãzëkã je pòlaszëzna, chtërna mò wiôldzi cësk na kaszëbiznã.

Rozwicé

W dorzeszonym do tematu teksce je gòdka ò kòndicje kaszëbiznë westrzód młodëch ùtwòrców lëteraturë i mùzyczi. Aùtor żòli sã w nim, że młodi kaszëbsczi ùsòdzcë òdeszlë ju baro dalek òd domòcégò jãzëka òjców, czasã tak dalek, że nie przëpòminò òn ju rodny mòwë prawie wcale. Pierszi akapit tekstu ticzi sã jãzëka młodëch ùtwòrców liriczi kaszëbsczi. Jich kaszëbizna òstała pòddónò òbtaksowaniu i wëszło na to, że mają rozmajité fele jãzëkówé prawie we wszëtczich zòkrãżach: nie znają apartny leksyczi, składnie braknie wiele do dobrégò, są òderwóny òd żëwégò jãzëka. To pòsobicã spròwiò, że jich kaszëbizna je sztuczno, wëszukónò i òpiartò na słowarzach. Czë równak leno ti młodi są winny temù, że jich kaszëbizna je marnò? Chtos jész bë gwësno mùszòł razã z nima za to òdpòwiadc!

Kritikùjącò stój kaszëbiznë westrzód młodëch lirików sama téż równak pòlaszi. W ji diskùrsu pòjòwiają sã co sztót pòlonizmë, co òznòczò, że i òna je pòd wiôldzim cëskã pòlszczégò jãzëka, a kaszëbizna gwësno nie je dlò ni do kùńca rodną mòwã.

Drëdzi akapit tekstu je pòswiãcony òmówieniu jãzëka mùzyków. Tu sytuacjò je jész gòrszò. W tekstach òmówiónégò karna ni ma ju prawie wcale kaszëbsczi słów. Jich spiéwë są wëfùlowóné pòlonizmama, westrzód jaczych, jak sztëczczy òkrasë w prażnicë, pòjòwiają sã niewielné kaszëbsczë słowa. Pëtanié drëdzé tej je taczé: czëmù mò służëc kaléczenië òbëdwùch jãzëków (bò żòden z nich nie je tu pòprawny)? Czë nié lepi przeńc tej na jãzëk, chtërën sã znajë lepi?

Tak je w ùtwórstwie. A czë lepi je w codniowim žëcym? Wiele młodëch òdchòdò òd jãzëka òjców (nié leno ze swòji winë), wëbiérò pòlsczi jãzëk, òdrzucò swiãdno rodną mòwã. Równak w jich pòlaszëznie czëc cëgã regionalné znanczi, kaszëbszczé jãzëkówé smaczci. Nie dô sã tegò tak letkò wëzbëc, bò jãzëkówé nôwartë nôlëżã do drãdzich w rugòwanim. Mómë tej pòlaszëznã, ale co sztërk skaszëbionã. Nie je to równak nowé zjawiszczë, temat pòjòwiòł sã òd dôwna, midzë jinszima z taczi pòkaléczony gòdczi szpòrtowòł Aleksander Labùda w jednym ze swòjich felietonów.

Cësk pòlaszëznë i kaszëbiznë na se równak jidze w òbie stronë. WidzYMë, że nòrodny jazëk mò coròz wikszi wpliw na gramatikã kaszëbską. Coròz wicy mòdlów (np. zjinaków) je równóné w stronã pòlaszëznë, chòc kaszëbizna mia piérwi swòje snòżë i apartné mòdła.

Zakùnczenié

Polaszëzna i kaszëbizna na gwës mają na se nawzòjny cësk, ale to mòwa Kaszëbów, jakno „jãzëk nôlëżący do mni ùziwónëch” bãdze mia drãgã drogã do zachòwaniò swòji apartnoscë przë szerocim wchòdanim do kaszëbszczich dodomów pòlsczégò jãzëka.

Przykładowa realizacja (2)

Wstãp

Je ù Majkòwsczégò w jegò pòwiescë *Žëcé i przigòdë Remùsa* mòtiw zaklãti królewionczci i zapadlégò zómku. Ta królewionka (kaszëbskò mòwa) chce bëc przeniosłò do swòjégò zapadlégò zómku (lëdu kaszëbszczégò). Królewionka szukò dzérznika, co jã przeniese do zómku przez glãbòką wòdã i sã nie ùlãknie òpòcznëch ùkòzków, co bãdã chcałë mù w tim przeszkòdzëc. Wëbiér pòdl na pasturka Remùsa, co to niczegò sã nie bòji. Niestraszny mù trud ani strach. Niewòrto téż nibë ni mò do niego przistãpù. A równak òn nie dobiwò.

Rozwicé

Chòc përzna jinszé sã realia pòwiescowé òd dzysdniowi stójnotë kaszëbiznë, to równak je w òbëdwùch sytuacjach wiele pòspólnégò. W Remùsowëch czasach przednym cemiãżcã bëł zòbòrca, co miòł za cël znikwic kaszëbiznã i pòlaszëznã téż. Dzysdnia ni ma jawernégò wroga, a równak zómk zapòdò sã, królewionka co sztërk wòłò ò retënk, leno dze sã ji ricerze?

Ò tim prawie je tekst dorzeszony do tematu. Sami Kaszëbi kritikùją se nawzòjno, wëtikają fele jãzëkówé, wskazywają na coròz wikszi problem z pòlaszeniem w kaszëbsczim ùtwórstwie, òsoblëwie ùsòdzónym przez młodëch. To òznòczò jedno – kòndicjò rodny mòwë ù młodégò pòkòleniò je słabò, a czasã (jak w przëwòlónym karnie mùzycznym) prosto nijakò. To je wiòlgã zagròżbã dlò pòkrokù i przekòzaniégò jãzëka òjców pòstãpnémù pòkòleniu.

Młodi Kaszëbi, czãsto ze zgnilstwa, nie dówają pasownégò bòczënkù sprawóm nòwòżniëszim, a do taczich doch nôlëżã: tradicja, kùltura i jãzëk òjców. To je erba pò starkach, chtërny ni mòże tak prosto cësnąc w nòrt. Gwësné je, że mùszą pòslugiwac sã jãzëkã pòlsczim, bò òd tegò wiele w jich žëcym zanòlégò, ale ni mògã przë tim zabëc ò dozëranim swòjich wòrtnotów (do czegò namòwielë rozmajiti wòżny lëdze, z papieżã Janã Pawłã II na przòdkù).

W rësnoce kaszëbszczi fãksnërëją dwa słowa, co òddòwają dobrze sprawã wzòjnégò cëskù na se mòwów Kaszëbów i Pòlòchów – jidze ò pòlaszenie (ùziwanié pòlsczégò jãzëka, czedë je wiedzec, że nen jistny człowiek znajë rodną mòwã i mòglbë ji ùzëc; abò téż òkròszanié kaszëbszczégò tekstu pòlsczima słowama) i ò kaszëbienié pòlsczégò tekstu (nie

je tuwò gòdka ò znóny jazèkòwi znance, zwóny w gramatice kaszëbsczi kaszëbienim). Na miészanié jãzèkòwëch kodów ni ma przëzwòleniô nigdze na swiece. Kòzdô mòwa mô starã ò swòjã czëstosc, co nié do kùńca sã ùdòwò (pòlaszëzna téz mô np. jiwër z wchòdającã w ji zòkrãżé anielszczëznã). Tak to ju je, że jãzëczi mają na se wiòldzi cësk, a czedë ùziwają jich równoleżno ti sami lëdze, to wiedno skùńczi to sã próbama rugòwaniô jednégo z nich.

Zakùńczenié

Lëdze na swiece ùziwają czile tësãcy jãzèków. Niechtërne z nich nòleżã do mòwów zagrozonëch wëdziniãcym, tedë jich ùzëtkòwnicë mùszã dokładac wiòldzi starë ò jich ùtrzymanié. Na spòdlim kaszëbsczégò jãzëka, chtëren, chòc zarechòwóny do mni ùziwónëch, żëje i sã rozwijô przez czilenòsce wieków, mòże miec nòdzejã, że przë dobrim nastawieniem samëch Kaszëbów ùdò sã gò zretac przed zadżiniãcym i przekazac prziińdnym pòkòleniom.

2.2. Przykładowe wypracowania z rozwiązaniami. Część pisemna

Prezentowane w Informatorze przykładowe wypracowania sã pracami uczniowskimi pozyskanymi z próbnego zastosowania i ocenionymi przez egzaminatorów. W pracach dokonano niezbëdnych zmian w zakresie stylu, poprawnošci jëzyka, ortografii i interpunkcji.

Tematy wypracowań będã poprzedzone szczegòłowymi wytycznymi.

Wëbierzë jeden z pòstãpnëch tematów i napiszë wëpròcowanié.

- Twòja pròca mùszë miec nòmni **350 słów**.
- Numer wëbrónégò tematu wpiszë w kròtkã.
- Zapiszë wëpròcowanié w wëznaczonym placu. Nie piszë na marginesach.
- Pròcã napiszë w kaszëbsczim jãzèkù.

Temat 1. (0–35)

„Czim dali jidã, tim barzi pòznòwóm siebie”. Rozważë przesłanié tegò cytatu. W ùzasadnieniu òdwòlój sã do interpretacji wiérztów *Òd pòprzëdców* Roberta Żmùdë-Trzebiatowsczégò i *Jidã do Ce* Stanisława Bartelika.

Robert Żmùda-Trzebiatowsczi
Òd pòprzëdców

le czemù
to prawie
jò
móm jic szlachã
wëjachónym przez remùsowã karã
nym chtërnym
pón czòrlińsczi do pùcka jachòł
chroniãcë w sercu

skôrb kaszëbskò-słowińszci mòwë
 a czej jegò kùńc mdze krótkò
 móm napisac
 ò mòji drodze kaszëbszci

czë prowadnikã
 ë drëchnã z wanodzi
 mdze dlô mie
 gùczów macka redosc

czë w ny réze
 pòtkóm
 szëmóna z cyrenë
 co niesc pòmòże
 stolemów lirã
 za cãżką

...
 mółczenié
 ...
 mółczenié òznôczô zgòdã

Robert Żmùda-Trzebiatowsczi, *Òdłómzci*, Gdynia 1997, s. 10.

Stanislów Bartelik
Jidã do Ce

Jidã do Ce Zemio Rodnô
 Bë pòznac Cã òd nowa
 Bë pòznac cã w lëdzach
 W cągłoscë pòkòleniów
 Chtërne ùpòdzczi ë ùcemiãdżi
 Wiązałë nitkama dobëców
 Bë ùwiązc Twój kléd procëm smiercóm codzënnym
 Bë ùrôbiac nòdzejã
 Procëmkò pùrtka òbmëslënkóm
 I dërch òd nowa dobëwac nad niedôgã
 Rozpëzgliwając głãbòk spëzgloné wãtzczi.

Stanislów Bartelik, *Bestré szczescé*, Banino 2013, s. 61.

Wymagania ogólne i szczegółowe

Wykaz wymagań ogólnych i szczegółowych, sprawdzanych w wypracowaniu, znajduje się na s. 7.

Zasady oceniania

Opis zasad oceniania zadań otwartych rozszerzonej odpowiedzi (wypracowań) znajduje się na s. 19–32.

Przykładowe ocenione rozwiązania

Przykład 1.

„Czim dali jidã, tim barzi pòznôwóm siebie” – te słowa narzészają do człowieka, chtëren òd ùrodzeniô jaż do smiercë je w drodze. Te drodze mògą miec rozmaité znaczenia. Mòże to bëc baro długò i z rozmaityma nôkòloma droga żęcégò, czasã téż krótkò. Chto mòże wiedzec, jakò droga żęcégò òsta mù namienionô? Kòzdi w czãdze tegò wãdrowaniô stówò na warkòwi stegnije – i znòwù nie wié, jak kawel nim pòczerëje; chòcò w tim zòkrãżim sòm człowiek mò wiele do rzeczeniô, bò mùszi skùńczëc pasowné do swòjégò fachù szkòtë – równak co mdze, czedë nie dostòł w erbie zdolnosców do nôuczci? Apartnym szpùrà żëcowim je namienienie do żęcégò we dwòje abò sòmno; z wiòlgã rodzëzną, abò malinkã; a mòże człowiek mdze sòm jak pòlc na tim swiece? Szlachë lëdzczégò dérowaniô rzeszã sã téż z rozmaityma môlami: miasto, wies, rodnò kròjna, cëżëna – chto na zòczątkù to wié? Jesz jinszym turã prowadzã drodze do pòznôwaniô lëdzy – jaczi òni mdã: dobrì i żëczny, lëchi i falszëwi? A jaczi mdze nen gwësny człowiek? Nicht tegò nie wié òd raza!

Tej pròwdzëwé są słowa przëwòlóné w zaczinającym pròcã rzeczeniu, co pòcwierdzywa téż pòlskò pòetka, gòdającë *Tëli wiémë ò sobie, wiele jesmë òstelë sprawdzony*. Tedë jidzemë rozmaityma drogama, stegnama i stedzënkama przez żëcë, chtërno czasã prowadzy nas prosto, a czasã prosto procëmno. W ti dardze ùczimë sã nieùstòwno, robimë falszëwé czasã kroczi i mùszimë sã nieròz copnac, żëbë zaczãc òd nowa. Nie znajemë do kùńca siebie, a co dopiërze jinszych. Dejò zawiartò w tim rzeczeniu mòże bëc rozmiònò baro szerok i bë zafelato tuwò czasu na ji rozwicé, tej dalszë rozwòżania pùdã ju wãższim turã, to je zrzeszenim lëdzczégò żëcò z môlã w jaczim żëje, z jegò nôblëższim òkòlim, regionã, bò nen téż mò wiòldzi cësk na to, kògùm człowiek sã pòmale stówò i òstówò.

Mòtiw drodze wëzwëskelë pòecë w przëwòlónëch wiérztach. R. Żmùda-Trzebiatowsczi pròwdac nie ùmòlnił jasnégò wskòzaniô w titelu, ale ùziwóné w teksce òkreslenia przëswiòdcząją, że jidze ò jakãs rézã. Mómë tu tej taczé zwrotë i wërażenia: *jic szlachã; pón Czòrlińsczi jachòł; móm napisac ò môji drodze kaszëbsczi; prowadnikã i drëchnã z wanodzi; czë w ny rézë pòtkóm*. W dokazu S. Bartelëka jasnë je ju òd samégò titela, że mdze to wiérzta ò jaczis drodze (*Jidã do Ce*). Nie wiémë jesz dokãdka ta darzëca prowadzi, ale pò przëczëtanim pierszi rézczi tekstu i to sã wëwidniwò - *Jidã do Ce Zemio Rodnò*. Stãdka téż dejò, żëbë w ti pròcë ògrańczëc sã leno do rozwòżaniów na temat drodze pò rodnym gónie. Pròwdã rzekłszë w pierszim dokazu téż je gòdka ò rézowanim pò rodny zemi, le jidze tu barzi ò dilemat czë wëbierac takã prawie stegnã: *czemù to prawie jò móm jic szlachã wëjachónym przez remùsowã karã*. Òsoba lirycznò analizëje wszëtczé za i procëm, tak jakbë chca sama se ùgwësnic, że dobrze wëbiërò żëcowi szpùr. Zadówò rozmaité pëtania, jaczych wiedno je wiele na kòżdym zòczątkù i ... nie dostówò na nie òdpòwiescë. Równak wié, że i tak pùdze tã drogã - *mòłczenié òznòczò zgòdã*.

Na rodny stegnije wanożnik mòże sã spòdzewac regionalnëch pòmionów. Nie jidze òderwac dziejów, kùlturë, tradicjów sparłãczonëch z jaczims placã. Chto chce w nim żëc, mùszi miec tegò swiãdã. Tej w wiérzce *Òd pòprzëdców* są narzeszenia do Remùsa, pana Czòrlińsczégò, skòrbù kaszëbskò-słowińsczi mòwë, Gùczowégò Macka, stolemów - dzëlëków bòkadny kaszëbsczi kùlturë. Nalëzemë téż taczé sparłãczenia ù Bartelëka, leno nie òstalë òne tu nazwóné pò jimieniu, a barzi rozwòżania jidã pò òglowëch mòcowaniach człowieka z jawernotã, pòkòzónëch przë ùżëcym snòżich metaforów (*ùpòdczi ë ùcemiãdzi wiãzóné nitkama dobëców, kléd wiãzyc procëm smiercóm codzënnym, ùròbiac nôdzejã, rozpëzgliwac glãbòk spëzgloné wãtczy*) - wszëtkò równak dzeje sã na *Rodny Zemi*, ò czim infòrmùje ju pierszò rézka tekstu.

Nimò wòznèch pètaniów i wątpliwòtów òsobów liricznèch z òbèdwùch wièrztów, co namiszlają sã czè jic regionalną drogą, òdpòwiescè sã pòzytiwné. I jedna, i drègò pòcwierdzywò swòjã gòtowòsc do žècowégò wanożeniò szlachã starków. W pierszim dokazu dostòwómè to pòcwierdzeniè dopièrže na kuńcu wièrztè (*mòlczènie òznòczò zgòdã*), w drèdžim przètròfkù je ta deklaracjò ju na zòczątkù (*jidã do Ce Rodnò Zemio*).

Wòznè w tim wszètczim je kòżdã razã ùmòlnieniè człòwieka w gwòsnym placu, wèchòwiwaniè w jaczis deji. Na pòdczorchniãcè wòrt je przèwòlac wòznè i mądre scwierdzenia, co ùdokazniwają, że *czim skòrèpka w młòdoscè namiknie, tim na starosc bãdže jã czèc*. W romanie A. Majkòwsczego ò Remùsu je wèjimk ò tim, jak przèdny heroja szukò swòji žècowi drodži i co sztèrk sã na ni pòtikò - i tej pòdają taczé mądre słowa: *Jem dbè, że žècè lèdzcze jidze wkrag. Skądka wińdziesz pòrenè dzecynnã nòžkã, tam sã wrócysz na wieczór pòdpiarti czijã wãdrownym*. To dowòdzy, że pòznòwómè siebie pò kãskù. Czim dlèži dérèje žècè, tim wicy mómè ò nim wièdže i wiémè kògum i gdzie chcemè bèc. *Žècè lèdzcze prowadzi wedle wiele dwièrzi* (ò tim též je w *Žècym i przigòdach Remùsa*), wòznè žebèsmè doszlè i òdemklè te namienioné nóm, bò jak prowadzi dali mèsła pòwiescè: *nieszczescè mdze, czej òdemknimè niè swòje... Zatrzasną je tej przed nama, a za tim, co jesmè widzelè, bãdžemè tesknic do smiercè*.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt - wypowiedź odnosi się do obu porównywanych utworów, piszący dokonał analizy i interpretacji obu utworów.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 16 pkt – ma miejsce analiza i interpretacja porównywanych utworów, wystąpiła analiza zawartości każdego z nich, zostały dostrzeżone środki artystyczne, ma miejsce porównanie obu tekstów oraz wskazanie elementów łączących je i różniących.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – elementy treściowe wypowiedzi w całości pracy są zorganizowane problemowo, podział wypowiedzi poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity; sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu założeń interpretacyjnych zdającego; spójność wypowiedzi – 3 pkt – wypowiedź jest w całości spójna, wywód jest uporządkowany, każdy kolejny akapit wynika z poprzedniego, treści realizowane w poszczególnych akapitach są ze sobą powiązane, użyte w pracy elementy tworzą logiczną i uporządkowaną całość; styl – 1 pkt – w całości stosowny, tj. adekwatny do odmiany pisanej języka oraz do sytuacji komunikacyjnej, jednorodny.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 11 pkt: – 7 pkt za różnicowaną składnię (różne konstrukcje zdaniowe), urozmaiconą leksykę (unikanie powtórzeń, stosowanie synonimów, precyzyjny dobór słownictwa), 2 pkt za ortografię (liczba błędów ortograficznych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 2.

Mòtiw drodżi je baro czãsto wëzweskiwóny bez ùtwórców. Czej bòhater jidze jakąs drogã, w znaczenim dosłownym i przenosnym, to òb czas ji trwaniô òdkriwô jakąs prôwda. Nôczãszczy je to prôwda ò sobie samim, abò ò òtôczającym swiece. Nôbarżi znónyma przikładama dokazów z mòtiwã drodżi w kaszëbsczy lëteraturze mdã: "Żęcé i przigòdë Remùsa" A. Majkòwsczegò i "Ò Panu Czòrlińszim co do Pùka pò sécë jachò!" H. Derdowsczegò. Bòhaterowie nych dokòzów jidã bez swiat i òdkriwają gò, ale téż pòznówają siebie w zetkniãcym z òtôczającym swiatã.

Taczi dbë je liryczny pòdmiot we wiërzce Roberta Żmùdë-Trzebiatowsczegò „Òd pòprzëdców”. Zadòwò pëtanië „le czemù to prawie jò”. Czemù prawie òn mò rëszëc w drogã jak Remùs czë pón Czòrlińszci. Nëch bòhaterów łączi to, że i jeden i drëdzi miòt w sercu Kaszëbë i kaszëbską mòwã. Wiémë, że jich drodżi bëłë drãdżi, pòtikelë na ni rozmajité przecywnoscë. Mòżë stãdka pëtanië, czë w ti drodze, jaką mò rëszëc òsoba mówiącò, ùdrzi chòc përnã redoscë jak ù Gùczów Macka, abò, czë chtos pòmòżë, tak jak Szëmón Jezësowi na krzizewi drodze. Te pytania pòdają, bò òsoba lirëcznò wié, że to nie mdze prostò droga, pewno téż zastanòwiò sã, czë dò radã jã ùkùńczëc. Na zadóné pëtania nie pòdają jednak żòdnë òdpòwiedzë, je leno mòlczenië, chtërno liryczny pòdmiot bierze jakò zgòdã, ale prôwda je takò, że abë miec òdpòwiedzë na zadóné pëtania, trzeba sã ny rëzë pòdjãc. Jak jinaczi dowiedzec sã, co nas spòtkò i jak na to zareagùjemë, czej òstóniemë w mòlu?

Òsoba lirëcznò we wiërzce Stanisława Bartelika "Jidã do Ce" je gwësno, że mùszi rëszëc w drogã, żëbë na nowò pòznac swòjã rodną zemiã i lëdzy w ni mieszkajãcëch. Drãgò je pòznawac cos i òdkriwac, czej je sã w jednym mòlu. Nawetka to co znómë wëmògò òd nas czasã zmianë pòzdratkù, a jak gò zmienic, czej jesmë dërch w tim samym placu? Dopierzë czej przëzdrzimë sã czemùs z rozmajitëch strón, to mómë na to lepsi pòzdratk, òdkriwómë prôwdã ò czims. W ny wiërzce liryczny pòdmiot chce "dobëwac nad niedògã rozpëzgliwając głãbòk spëzgloné wãtzi". Skòrno chce to zrobic, pòznówając na nowò rodną zemiã, to tim samym lepi pòznò téż siebie, bò òdkriwając swòje kòrzenie dowié sã téż nowëch rzeczi ò sobie samym. Le żëbë to zrobic mùszi rëszëc z mòla.

Je prôwda w tim, że czim dali jidã, tim barżi pòznówóm siebie. To òb czas drodżi zdobiwómë żëcowé doswiadczenië. Stojãc w mòlu nigdë nie mdzemë mielë fùl pòzdratkù na swiat i na nas samich. Skãdka mómë wiedzec, że pòstãpimë tak, abò jinaczi w jaczi sytuacje, czej sã w ni nie nalëzemë? Pòdmiot liryczny wiërtë "Òd pòprzëdców" nie je gwës, co mòżë gò spòtkac, ani téż czë dò sobie radã, ale nie dowié sã tégò, póczy nie rësi w drogã. Za to òsoba lirëcznò we wiërzce Stanisława Bartelika je gwës, że bez rëzë ni ma co gadac ò tim, żëbë cos pòznac, nawetka siebie.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź odnosi się do obu porównywanych utworów, piszący analizuje treści w nich zawarte.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 14 pkt – zdający wykorzystał odczytane z utworów sensory, dokonał powierzchownej analizy i interpretacji porównywanych tekstów, próbuje porównywać oba teksty oraz wskazywać elementy łączące je i różniące.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane w przeważającej części problemowo, podział wypowiedzi poprawny, zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity; sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu założeń interpretacyjnych zdającego; spójność wypowiedzi – 3 pkt – wypowiedź jest w całości spójna, wywód jest uporządkowany, każdy kolejny akapit wynika z

poprzedniego, treści realizowane w poszczególnych akapitach są ze sobą powiązane, użyte w pracy elementy tworzą logiczną i uporządkowaną całość; styl – 1 pkt – w całości stosowny, tj. adekwatny do odmiany pisanej języka oraz do sytuacji komunikacyjnej, jednorodny.

4. Język wypowiedzi: zakres i poprawność środków językowych – 8 pkt: – 5 pkt za zadowalający zakres środków językowych, stosowną składnię i leksykę; 1 pkt za ortografię (do 10 błędów ortograficznych); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 3.

„Czim dali jidã, tim barzi pòznòwajã se”; tén cytat pòstòróm sã òbjasnic w niżi pòdónèch argùmentach. Przèbaczac sã bãdã do dwóch wiérztów „Òd pòprzèdców” Roberta Zmùdè-Trzebiatowsczégò i „Jidã do Ce” napisóny przéz Stanisława Bartelëka.

Człowiék pòznòwò se, czedë mierzi sã z przèszkòdama. Tak jak pón Czòrlińszci, chtèren jachòł do Pùcka, mómë chronic w sercu skòrb kaszëbszczi mòwë. Mómë wiedno ùczèc sã i poznòwac nowi rzeczë sparłãczoné z kaszëbizną. Naszim òbrzészka je rozkòscérzanié kaszëbiznë pò całim swiece. Nawet jak bãdã nas kòrac i przesłòdowac za to, że jesmë Kaszëbama, nie możemë sã lãkac. Remùsa téż nie rôz wësmiéwelë, ale òn bët wierny temù, co kòchòł – swòji Małi Tatczëznie. Szedł ze swòją karã i w nen spòsòb pòznòwòł se. Dzãka swòji mòcny wòlë, òdkrët w se wiele céch charakteru, przezwëcãziwòł swojé lãczy.

Liryczny pòdmiot w wiérzce „Òd pòprzèdców” pitò sã, czë ktos pòmòże jemù w niesieniu stolemów lirë, chtèrnò je baro cãżką dlò niegò. Pitò, czë ktos bãdze jemù tak pòmòcny, jak Szëmón z Cyrenë dlò Jezësa òb czas Jegò Krzizewi Drodzi.

W pòznaniu se przènòlégò òdnalëzc swòje wòrtnotë, bò wòrtnotë są jak kòmpas w codniowim żëcu. Bez nich nie pòstawimë sobie célów, do jaczich bãdzemë cygnąc.

Stanisłòw Bartelëk w wiérzce pòd titlã „Jidã do Ce” mówi: „Jidã do Ce, Jidã do Ce Zemio Rodnò”. Pragnie òn wrócèc do rodzennèch stron, abe pòznac kaszëbizna òd nowa. Chce òbaczèc mòcnã łączbã midzëpòkòleniowã, jak kaszëbizna bëła, je i bãdze przekazywònò òd starka na swòjegò sëna i tak pòsobno. Je to piãkny wzór do szlachòwaniu. Na Kaszëbach kòzdi mòże rechòwac na pòmòc òd swòjich blëszczich. ùpòdczi i ùcemiãdżi jész barzi bratałë lëdzy. Razã jesmë w sztãdze wszëtò pòkònac i wińc z tegò jész mòcniëszci.

Lëdze z òkòlégò mają wiòldzi cësk na to, jak sã zachòwujemë. Kòzdi dzéń niese cos nowégò, nie wiedno jesmë w sztãdze sómné pòradzèc so z problemama, dlòte tak wòznò je rãka blëszczich. Òni wiedno z nama są.

Żebë siebie pòznac, nòt zadac pëtanié: Bez czegò bëlobë mie cãżkò žèc ? Pròwdzëwi Kaszëba, òdpòwié, że bez Kaszëb – to je naji Rodny Zemi.

Òb czas robòtë w pòlu fejn je spiéwac kaszëbszczi spiéwczci, niosã òne wiele redoscë. Pò pròwdze pòwiém, że mòją ùlubionã je *Tu je naszò zemia*.

Dlò kòżdegò Kaszëbë baro ważnò je wiara. Òsoblëwã tczã òbdarowùją Matkã Bòską Swiònowskã, chtèrna je Królówã Kaszëb. Snòżò Matka daje Kaszëbóm wiele brëkòwnèch łasków i dopòmògò w codniowim żëcu. Òna téż dodòwò nama òdwòdżi w pòkònëwanim wszelejaczich trudnosców i pòznòwaniu se.

1. Spełnienie formalnych warunków polecenia: 1 pkt - zdający odwołuje się do obu załączonych wierszy, próbuje analizować treści w nich zawarte, w pracy pośrednio dąży do omówienia elementów łączących i różniących oba utwory.

2. Kompetencje literackie i kulturowe: 8 pkt – powierzchowna analiza i interpretacja porównywanych tekstów, zdający próbuje analizować treści w nich zawarte, pośrednio dąży do omówienia elementów łączących i różniących oba utwory.

3. Kompozycja wypowiedzi: ogólnie 5 pkt; struktura wypowiedzi – 2 pkt – elementy treściowe wypowiedzi zorganizowane w pracy częściowo problemowo, częściowo wyłącznie pod względem formalnym, usterki w podziale tekstu w zakresie podziału na akapity; spójność wypowiedzi – 2 pkt – w wypowiedzi występuje 5 zaburzeń spójności; styl – 1 pkt – stosowny, tj. adekwatny do odmiany pisanej języka oraz do sytuacji komunikacyjnej.

4. Język wypowiedzi: zakres i poprawność środków językowych – 7 pkt: – 6 pkt za zadowalający zakres środków językowych; 0 pkt za ortografię (powyżej 18 błędów ortograficznych); 1 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w jednopunktowym kryterium).

Temat 2. (0–35)

Lëteracczé òbrzé miłotë i òrtë jich ùsòdzaniégò w wiérztach. Zinterpretuj òba zagadnienia. W ùzasadnieniu òdwòlòj sã do dowodów *Dwie drodżi – jeden szpùr* Jana Walkùsza i *Za to, że jes ze mną* Éwë Warmòwsczi.

Jón Walkùsz

Dwie drodżi – jeden szpùr

Jidã wcąg do ce
chòc wiedno jes dalek
biegóm przez smiotë
twòjim sladã
ale wiater na złosc
zawiòł twòje stopë
nieròz miniemë sã w drodze
i małò biòłò rãka
je za krótkò
żebëm sygnął jã z daleka
swiat nóm stanął przék
żécé pòmieszalo czerënczi dróg
chtërne sã nigdzie nie zeńdã
(chòc swiat je òkrãgli)

Òstòł blós wspomink
i twardi szpùr
ùdeptóny przez mësłë
co wiedno bãdã razã.

Éwa Warmòwskô
Za to, że jes ze mną

Jak niebò gwiôzdów nie chce mie ùżęcżęc
 Cemno.
 Të jes ze mną.
 Na twòjim remieniu sã wespiéróm
 Òbòłałò.
 Të jes ze mną.
 Twój chléb je mòjim chlebã
 Të jes ze mną.
 W dzén pòwszędny i òd swiãta
 Të jes ze mną
 I bãdziesz na wiedno
 Celesnosc je kréchò i łómecznò
 Miłota je wiecznò.

Ewa Warmowska, *Dzén za dniã*, Bącka Huta 2008, s. 52.

Wymagania ogólne i szczegółowe

Wykaz wymagań ogólnych i szczegółowych, sprawdzanych w wypracowaniu, znajduje się na s. 7.

Zasady oceniania

Opis zasad oceniania zadań otwartych rozszerzonej odpowiedzi (wypracowań) znajduje się na s. 19–32.

Przykładowe ocenione rozwiązania

Przykład 1.

Mòtiw miłotë je jednym z czãszczy wëzweskiwónëch w lëteraturze. Czãsto to miłota je przednym tematã dokazów. Mòzemë sã w nich zetknąc z rozmajitima òrtama miłotë. Mòże to bëc miłota romantycznò, miłota rodzéców, miłota braterskò czë miłota do tãczëznë. Ten sóm òrt miłotë mòże bëc rozmajice przedstawiony w rozmajitëch ùsòdzkach. Miłota gwës je mòtiwã wiérztów Jana Walkùsza i Éwë Warmòwsczi. W dwóch wiérztach mómë dwa pòzdrzãtchi na miłotã, leno na kuńc (w òstatnëch rézkach) czëtómë, że miłota je wiecznò: „Miłota je wiecznò” i „Mëslë co wiedno bãdã razã”.

W dwóch wiérztach gòdajãcé òsobë czerëjã sã prosto do mùlka, ale nie pòzëwajã ùkòchóny czë ùkòchónégò na jeden òrt. We wiérzce Walkùsza wëpòwiòdò sã chłop, chtëren ni mòże sygnãc „mòłi, biòli rãczy” – le nie je wiedzec czëji. Mëslë na temat miłotë we wiérzce Éwë Warmòwsczi wëpòwiòdò biãłka (co je widzec w znankòwnikù „òbòłałò”), chtërna ò tim, kògò kòchò, rzecze „Të”: „Na twòjim remieniu sã wespiéróm”, „Twój chléb je mòjim chlebã” i sóm titel: „Za to, że jes ze mną”.

Tim, co jesz jinaczi òba òrtë przedstòwianiò miłotë je sytuacjò lirycznò. We wiérzce „Dwie drodżi – jeden szpùr” òsoba lirycznò je òddzelonò òd tegò, kògò kòchò. Co wiãcy, sparłãczenië ùkòchónëch mòżë bëc niemòżlëwë, bò pòdmiot liryczny gòdò: „Jidã wcãg do ce, chòc wiedno jes dalek”. Òn jidze szlachã mùlka, ale wiedno cos stòwò jima na przék, a to „wiatër na złosc zawiòł twòje stopë” (snòżò personifikacjò wiatru i pòkòzanië jegò nòwartów jak ù lëdzy) abò jesz piãkniészò matafòra na òkreslenië nimòżnoscë wińscò z trudny

sytuacje: „žëcé pòmieszãło czerënczi dróg, chtërne sã nigdzie nie zeńdã”. Pòeta przedstawił tuwò òbrôz miłotë tëch, chtërny ni mògã bëc razã. Nick nie wskazywò na to, że je to miłota nieszczeslëwò, abò nieòdwzajemniò, ne przecywnoscë sã niezależné òd mùlków i na tëli wiòldžë, że ni mògã òni nic z nima zrobic.

Jinaczi je we wiérzce Éwë Warmòwsczi. Tuwò dwie kòchającé òsobë sã kòl siebie. Òsoba lirycznò jaż sztëre razë pòdczorchiwò to przë ùžëcym pòwtórzeniò (chtërno, czejbë wiérzta bëła sztrofkòwò, bë mògło bëc zakùńczeniem kòzdi z nich i pòdczorchiwac wòznòtã bëcò kòle se), gòdającë „Të jes ze mnã”. Ale to bëcé razã nie je blòs fizycznë, pòdmiot liryczny gòdò ò tim w przenosni, że „Celesnosc je krëchò i łómechnò”, nòwòžniészé je wspiarcé, doznanié miłotë i bezpiekù. Sã ze sobã „W dzëń pòwszëdny i òd swiãta”, nie je wòžné to, co dzeje sã wkół, wòžné, że sã razã, bò razã mògã przeńc wszëtkò, co jich spòtikò. Mòžna pòwiedzec, że je to miłota spelnionò i takò, chtërna pòmògò przeńc przez žëcé nimò trudnosców.

Tak rozmajité przedstòwczì miłotë parłãczy jedno: „Miłota je wiecznò”. Taczi òrt miłotë i dowiérnotë mòže bëc miłotã człowieka do Bòga. Kòl Walkùsza, gdzie wiérzta je ze zbiérkù pt. „Jantarowi pòcerz”, òsoba lirycznò szukò Bòga w mòdlëtwie: „Òstòł blòs wspòmink i twardi szpùr ùdeptóny przez mësłë co wiedno bãdã razã”. Człowiek i Bóg ni mògã bëc razã dosłowno, ale mòdlëtwã parłãczy jich na wiedno. Nòwòžniészé je sparłãczenie na ti dëchòwi niwiznie. Taczi spòsòb rozmieniò pòcwierdzywò též pòdmiot z wiérztë Éwë Warmòwsczi słowama „Celesnosc je krëchò i łómechnò, miłota je wiecznò” i matafòra chleba w wëznanim: „Twój chléb je mòjim chlebã”.

W wëzi przëwòlònëch wiérztach mòmë dwa òrtë miłotë do Bòga. W pierszim przëpòdkù je to miłota w wichlanim, w szukanim, w drodze, jak w titelu *Dwie drodži – jeden szpùr*. Drëdži przëpòdk mòžemë nazwac miłotã całowny dowiérnotë, czej człowiek kòchò Bòga niezalnòleżno òd ležnosców – to czëcé wiòldži Bòsczi òpieczi. W jednym i w drëdžim przëpòdkù mòwa je ò tim, że ta łączba z Bògã je na wiedno.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź odnosi się do obu porównywanych utworów, piszący dokonał analizy i interpretacji obu utworów.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 16 pkt – w pracy występuje analiza i interpretacja porównywanych utworów, zostały dostrzeżone środki artystyczne i określono ich rolę, występuje porównanie obu tekstów oraz wskazanie elementów łączących je i różniących.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – elementy treściowe wypowiedzi w całości pracy są zorganizowane problemowo, podział wypowiedzi poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity; sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu założeń interpretacyjnych zdającego; spójność wypowiedzi – 3 pkt – wypowiedź jest w całości spójna, wywód jest uporządkowany, każdy kolejny akapit wynika z poprzedniego, treści realizowane w poszczególnych akapitach są ze sobą powiązane, użyte w pracy elementy tworzą logiczną i uporządkowaną całość; styl – 1 pkt – w całości stosowny, tj. adekwatny do odmiany pisanej języka oraz do sytuacji komunikacyjnej, jednorodny.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 11 pkt: – 7 pkt za zróżnicowaną składnię, urozmaiconą leksykę (unikanie powtórzeń, stosowanie synonimów, precyzyjny dobór słownictwa), 2 pkt za ortografię (praca bez błędów ortograficznych); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 2.

Obrazë miłotë w wiérztach mògą bëc rozmajité. Czasã je to miłota zakazónô, czasã wëmarzonô. Dlô niechtërnëch miłota je szczestlëwô, a dlô jinëch kòmùdnô. Mòże téż bëc idealnô, pôlnô pòswiãceniów abò nieprawdzëwô. Òbrazów miłotë je pò prôwdze wiele. Ûsôdzcë, chtërny piszą o miłosce, czãsto ôdwôliwają sã do swòjich doswiôdczeniów. Òni ùkazywają jã tak, jak tã miłosc widzą. Mògą téż pisac o tim, co widzelë ù kògòs, abò co przeczëtelë w ksążkach. W jich wiérztach są ùkôzóny zakòchóny w sobie lëdze, chtërny cos robią abo meslą. W wiérztach ò miłosce ùsôdzca abò sã wëpòwiôdô jakno òn sóm, abò pisze ò tim, co chto mësli.

W wiérzce „Dwie drodżi – jeden szpùr” Jana Walkùsza przëzërómë sã jak pòdmiot liryczny jidze do kògùs, szukô kògòs. Pòdmiot wcyg gòni swòjã miłosc, ale ni mògą òni sã razã zgrac. Mijają sã w drodze, a „małô biôłô rãka je za krótkô”, żebë pò niã sygnąc. Jidze rzec, że òn ò ti miłoce marzi. Titel wiérztë òznôczô, że króm dwóich òsôbnëch żëców, jaczé òni mają, są sparłãczoné niewidzalną nitką. Tëch dwòje parłãczy wseczëcé miłotë. Pòdmiot całi czas szëkô i je òn smùtny, bò to dëruje baro długò. Òn jakbë czëje, że swiat robi mù na złosc, robi wszëtkò, abë ti miłoce dało sã ùcec, co òn wëznaje w słowach: „swiat nóm stanął przék, żëcé pòmieszalo czerënczi dróg”. Òstôwô mù leno wspanink i szpùr udeptóny przez mësle. To je jegò nòdzeja.

Ûsôdzcą wiérztë *Za to, że jes ze mną* je Éwa Warmòwskô. Òna pisze ò szczestlëwi i prôwdzëwi miłoce, chtërnã ji ùkòchóny je wcyg z nią sparłãczony. Czedë je cemno, òn je przë ni. Òna wspiérô sã na jegò remieniu, òni są razã w kòzdi dzëń, w swiãto i w pòwszëdny dzëń. Òn je kòl ni, nawetka czedë je lëchò i czedë są w żëcu jaczé zmòrtwienia. Ûsôdzczeni pisze: „Twój chlëb je mòjim chlebã” i że celesnosc je krëchô... Jak pòwtórczi w lëtaniu brzmi sztëré razë rzekłô fraza „Të jes ze mną”. Żëcé lëdzy je krótczé i nicht nie wié, czedë bådze jegò kuńc. Za to miłota je wiecznô, bò òna je nawetka pò smiercë. Òna nigdë nie ùmierô.

Miłota w wiérztach je ùkôzónô na rozmajiti ôrt. W wiérzce Walkùsza je òna wcyg szëkónô, a pòdmiot liryczny mò nòdzejã, że jã w kuńcu dosygnie. Je òn prawie dlôte szczestlëwi. Òn czeje, że w kuńcu „wiedno bådą razã”. Û Warmòwsczi sprawa sã mò czësto jinaczi, jiny je òbrôz miłotë. Pòdmiot je redosny, bò mò òn miłotã wiedno przë se i w se. Ta miłota je prôwdzëwô i wiecznô.

W poezji òbrôz miłotë je baro zjinaczony, nie je jednoznaczny. Te dwie wiérztë ùkôzywają nama, że miłota mòże miec jine ôrtë ùsôdzaniégò w wiérztach i bëc dlô kòzdegò czim jinym.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź odnosi się do obu porównywanych utworów, piszący analizuje treści w nich zawarte.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 13 pkt – powierzchowna argumentacja, w pracy nie wykorzystano funkcjonalnie kontekstu, zdający wykorzystuje odczytane z utworów sensory, analizuje zawartość treściową obu wierszy, nie odnosi się jednak do wykorzystanych w utworach środków artystycznych, porównuje oba teksty oraz wskazuje elementy łączące je i różniące.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane w przeważającej części problemowo, podział wypowiedzi poprawny, zarówno w skali ogólnej, jak i w zakresie podziału na akapity; spójność wypowiedzi – 3 pkt – wypowiedź jest raczej spójna, wywód uporządkowany; styl – 1 pkt – stosowny, jednorodny.

4. Język wypowiedzi: zakres i poprawność środków językowych – 8 pkt: – 5 pkt za stosowną składnię i leksykę - odpowiednie do realizacji tematu; 1 pkt za ortografię (do 10 błędów ortograficznych); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 3.

Miłota do drëdzégò człowieka – mùlka – to je baro pòpùlarny temat w pòezji. W wiërtach (i téz w pòwiescach i dramatach) je ùkazanò szczeslëwò i nieszczeslëwò miłota. Ju w anticznëch czasach ùtwòrcë piselë zmësłowé lyriczi i anakreònticzzi, dze miłota bëła uceszna. Z òdrodzeniò pòchòdzy „Romeò i Julia” – nôbarzi znónò miłotnò historiò. Téz kaszëbszczë ùtwòrcë piszą ò miłoce do mùlka (chòc temat ten nie je tak pòpùlarny jak miłota do taczëznë). Mòże tuwò pòdac przemiòr Kristinë Mùzë-Kaczmark, chterna wëdała pòeticzci tomik „Mamòta”, czë Antóna Peplińszczégò, chterny pisòł prosté miłotné historie. Téż w dokazach „Dwie drodzi – jeden szpùr” Jana Walkùsza i „Za to, że jes ze mną” Éwë Warmòwsczi je ùkazané nen òrt miłotë.

W wiërzce Jana Walkùsza miłota je ùkazanò jakno zmagã z dólëznã. Lyriczny pòdmiot je dalek òd ukòchóny białczci. Bë do ni dónć, mùszi przemògnãc zòwadë: smiotë, wiater; nawetka rãka mùlka (mùlczci) je za krótkò, żebë jã sygnãc. Sladë stopów nikną, dżina, ni ma jedny, pòspólny drodzi dlò néch dwóch personów, bò swiat jima „stanął przék / żécé pòmieszãło czerënczi drog / chtërne sã nigdzie nie zeńdã”. Zmagã z dólëznã je wic skòzónò na pòrażkã, stracënk. Dólëzna nie je fizycznò (doch „swiat je òkrãgli” i nie je drãgò pòdchadac blëzi), le metafizycznò, dësznò. Lyricznò òsoba ósta sama, pòspólna drogò je ju leno wspòminkã – òstał sã leno szpùr. Òbraz miłotë w dokaze Jana Walkùsza je wic nieszczeslëwi – to miłota, chterna sã skùncziła, chòc déruje w pamiãcë i sercu.

Jinszi òbraz miłotë je w wirzce Éwë Warmòwsczi: tuwò miłota déruje, je aktualnò, teròczasnò. „Të jes ze mną” – gòdò lyricznò òsoba. Droga mùlków je tu pòspólnò, nie apartnò („Twój chléb je mòjim chleba”) – i mdze pòspólnò wiedno, bò „miłota je wiecznò”, na dobré i zlé (nawetka czej sã je „òbòlałim”), „w dzeń pòwszédny i òd swiãta”. Miłota mò metafizyczny, dëszny wëmiar: je wspòmògã („Na twòjim remieniu sã wespiéróm”), je òpacznòtã, procëmnotã celesnoscë („Celesnosc je krëchò i łómecznò / Miłota je wiecznò”).

Ne dwa òbrazë miłotë mają pòspólny mianownik: tøkają sã człowieka – mùlka. Równak obiektã miłotë w wiërtach są téz: taczëzna (miłota do kaszëbszczi zemi), Bóg, lëdze (np. dlò Remùsa). Miłota je ùczëcã, le je téz wòrtosçã – jak òptimizm, òdpòwiedzalnosc, wiara i nõdzeja. To gwës ùlubioné zajãcé, hobbi, kòniczck. Colemało parłãczci sã jã z cerpieniém, bò ni mò miłotë bez cerpieniò. Le jak pòkazëwò literatura, miłota je bokadnò: „Czej sã kògòs kòchò, to nen drëdżi chtos nigdë nie zdżinie” („Miedzwiòdk Pùfòtk”).

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź dotyczy problematyki wskazanej w poleceniu, jest wypowiedziã argumentacyjną, zdający odwołuje się do obu załączonych tekstów.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 7 pkt – dwa utwory wykorzystane czëściowo funkcjonalnie, zadowalajãca argumentacja, brak głëbszej analizy i interpretacji obu utworów.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** struktura wypowiedzi – 2 pkt, w pracy podjęto próbë organizacji elementów treściowych wypracowania w sposób problemowy; spójnosc wypowiedzi – 2 pkt – nieliczne zaburzenia spójności na poziomie całëj wypowiedzi; styl – 1 pkt – stosowny.

4. Język wypowiedzi: zakres i poprawność środków językowych – 5 pkt – zadowalający zakres środków językowych; ortografia – 0 pkt – liczne błędy ortograficzne; interpunkcja – 2 pkt – liczba błędów mieszcząca się w dwupunktowym kryterium.

Temat 3. (0–35)

Jaczé znaczenié dlô tożsamòscë człowieka mô môlô tarczëzna? Rozważë zagadnienié òdwòliwającë sã do załączonégò tekstu i wëbrónégò dokazu kaszëbsczi lëteraturë.

Cezari Òbracht-Prondzyńsczi

Kaszëbskô tożsamòsc i złączoné z nią dilematë

Kaszëbskô tożsamòsc, jak kòżdë zjawiszczë spòłeczny, je baro skòmplikòwónô. Mòżemë jã próbòwac òpiscac przë pòmòcë czile twierdzeniów, przë czim kòżdë z nich òstało w slédnych latach pòddóné w wãtplëwòsc.

Jedno twierdzenié mówi, że... „Kaszëbi sã kaszëbsczi”. Znaczi to, że pòdstawã jich tożsamòscë je kaszëbskô kùltura, a òsoblëwie jãzëk. W slédnym czasie jednak coròz czãszczi badérowie stwierdzywają, że znaczenié jãzëka w wëznòczaniu, kòstituòwaniu kaszëbsczi tożsamòscë tracy na znaczeniu, a wikszégò znaczeniô nabiérają taczé elementë, jak: kaszëbsczé pòchòdzenié, pòwiązania rodzynné, ùrodzenié na Kaszëbach itd. Òd stronë grëpòwégò widzeniô wòżné sã téż taczé elementë, jak: doswiòdczenié historyczné i wspólnota dziejów, rodnô zemia, tj. tarczëzna, wspólné òbëczaje, spòdkòwizna intelektualnô i artisticznô, wspólné instytucje itp.

Tej dzysdnia chtos mòże bëc Kaszëbã, chòc pò kaszëbskù nie gòdò. A nawetk wicy - mòże chtos bëc Kaszëbã z wëbòru (ze swòji wòlë), chòc ni mô niżòdných kòrzeni kaszëbszczich. A z drëdżi stronë wcale nierzòdczé sã przëpòdczi, że òsobë znającé jãzëk i mającé kaszëbsczé kòrzenie nijak sã do nich nie przëznòwają. Tej sprawa tegò, „co znaczi bëc Kaszëbã” je òdemklô i wcyg diskutowónô [...].

Jinszé twierdzenié głòsy, że tożsamòsc kaszëbskô i pòlskô nie sã wzòjemno sprzëczné. Brunon Synòk na pòdstawie badaniów empiryczných stwierdzył: *Mòcnô identyfikacjô kaszëbskô nie przeszkòdzc w jednoznaczny òkresliwaniu i pòdkresliwaniu pòlszczi przënòlëżnoscë. Kaszëbskòsc i pòlskòsc sã tożsamòscama, chtërne zachòdzą na rozmajitëch niwiznach identyfikacyjných (regionalny i nôrodny), ale w òbrëmim tëch samëch wòrtnotów, ùniwersalných wòrtnotów kùlturowëch. (...) Tożsamòsc kaszëbskô i tożsamòsc pòlskô nie sã tożsamòscama substitutiwnyma, dlòte ùmòcniwanié jedny mòże sã òdbëwac bez òsłòbianiô i wëzbëwaniô sã drëdżi [...].*

Ni ma jednak wãtplëwòscë, że przewòżającò wikszosc Kaszëbów, identyfikującë sã z włòsnã grëpã, przëznòwò sã zarazã do nôrodowòscë pòlszczi.

Z wëzi przëdstawionyma ùwògama łączi sã twierdzenié – kaszëbskô tożsamòsc ùlégò zmianóm. Mòże bëc przëjimniãtô w spòdkòwiznie, bezrefleksyjnie przëjimónô pòdczas wëchòwaniô w rodzëznie i nôblëższym òtoczeniu. Ale mòże bëc téż czims „òdzwëskónym” – w przëpòdkù òsób, chtërne pòchòdzą z taczich kaszëbszczich rodzëznów, gdzie fakt kaszëbszczich kòrzeni sã przed nima ùkriwało, abò téż nie dòwało sã na to niżòdnégò bòczeniégò. Kùreszce mòże bëc téż efektã swiadomégò wëbòru, rezultatã włòсны pròcë pòznòwczì i aktywnoscë kùlturalny. Badérowie stwierdzywają, że zgòdno z tendencjama globalnyma, mómë do ùczinkù ze stopniowim przechòdzeniem òd biérnegò, bezrefleksyjnegò trwaniô przë włòсны tarczëznie (òjczëznie), domòcy kùlturze i wòrtnotach, do coròz aktywniészégò szukaniô i pòglãbiwaniô tożsamòscë indywidualny i grëpòwi, tzn. do tegò, co sã zwie „nowã etnicznoścã”.

Cezari Óbracht-Prondzyńszci, *Kaszëbskô tożsamòsc i złączoné z nią dilematë*, w: tenże, *Kaszëbi dzys. Kùltura – jãzëk – tożsamòsc*, skaszëbił E. Gòłąbk, Gduńsk 2007, s.13–15.

Wymagania ogólne i szczegółowe

Wykaz wymagań ogólnych i szczegółowych, sprawdzanych w wypracowaniu, znajduje się na s. 7.

Zasady oceniania

Opis zasad oceniania zadań otwartych rozszerzonej odpowiedzi (wypracowań) znajduje się na s. 19–32.

Przykład 1.

Zajmającë sã cëskã môli taczëznë na tożsamòsc człowieka nót je pòwiedzec na zòczątkù czim ta tożsamòsc je. W nôprostszich słowach tożsamòsc to zbiérk tegò, co bãdze òkresliwało to, kògùm jesmë, kim sã czëjemë. Kòzdi człowiek z czasã wëròbiò so swòje gwòsné nastawienié do se samégò, ale téż do jinszych lëdzy, co mô przede wszëtczim pòspòdlé w tradycji i kùlturze, w jaczich żëje. Tak pòwstòwò swiada na temat parłãczów z karnã, w jaczim sã żëje, pòczëcé przënòleżnotë do niego, a téż sztòltëje sã pòzdratk na jegò (a tim samym swòjã) apartnosc.

Ò kaszëbszczi juvernoce wiele cekawëch rzeczy pisze aùtor przëwòlónégò tekstu. Z dziejników mającëch wiòldzi cësk na sztòłtowanié sã tożsamòscë wëmieniów taczé jak: pòchòdzenié, kùltura, jãzëk, rodzëzna, ale równoczasno pòdczorchiwò, że ni ma jasno òkreslony lëstë tegò, co decydëje ò bëcym abò nié Kaszëbã. Z tegò wëchòdò dalszò mësła, że tożsamòsc mòże bëc sprawã wëbòru (co sztërk doch czëjemë, że chtos kwalifikuje siebie jakno „Kaszëbã z wëbòru”, bò na przëmiòr: ùrodzył sã na pòłnim Pòlsczi, ale razã z rodzënë òd lat mieszkò na Kaszëbach i przëjimò kùlturã môla, w chtërnym żëje). Żëbë równak człowiek mógł sã zdecydowac na identyfikacjã z jakã bądź kùlturã, mùszi w ni bëc cos taczégò, co bãdze miało w se mòc przëcyganiò, mùszi to bëc atrakcyjné i wòrtné, mùszi bëc przede wszëtczim aùtenticzné.

Czë môłò taczëna mòże miec cësk na naszã tożsamòsc? Na gwës jo. To, dze żëjemë, skądka pòchòdómë, co nóm sã widzy, z czim sã ùtożsamiwómë i czëjemë sparłãczony mô wiòldzi cësk na to, kògùm sã czëjemë.

Dobrim przykładã na to, jak môłò taczëzna mòżë bëc wòznò dlò tożsamòscë je przedny heroja „Żëcégò i przigòdów Remùsa” A. Majkòwsczegò. Mòże rzec, że to, co dzeje sã w jegò żëcym prosto wëchòdò z tegò, co je ùmòlnioné w jego òkòlim. Mòłégò Remùsa wëchòwiwò w kaszëbszczim dëchu jizdebnò Marcjanna, chtërna starò sã mù przekazac wszëtczé nôwòżniészé żëcowé wòrtnotë, zgòdno z tradycjama erbòwónyma òd starkow. Nié miészi cësk na pòstawë mòłégò pasturka mô Michòł, mòckò òsadzony w kùlturze i tradycji Kaszëb, chtëren wiedno przëwòliwò stòré spòsobë na pòpiarcé swòjich wëchòwawczich gòdków. Nòwikszì równak cësk na mòłégò bòhatera mô wasta Józef. Jegò wiòldzé ùmiłowanié spraw kaszëbszczich, stara ò samòstójnotã, chãc dobëcégò nad prëszczim wrogã je wiòdzënë dòwnëch mitów i legendów kaszëbszczich, ale téż wiòldzégò zainteresowaniò gwòsnã historiã.

Jinszi bòhaterowie romana Majkòwsczegò téż mają swòj ùdzél w sztòłtowanim juvernoce mòłégò Remùsa tak, że w doroslim żëcym nicht i nick nie je gò w sztãdze z ti kaszëbszczi drodżi sprowadzëc, bò czë chtos, chto nie czëje sã Kaszëbã bë przeżiwòł rozterczy sparłãczoné z mëszenim ò tim, czë je gòdny òcalëc kaszëbską mòwã? A to, że Remùs jinszi mòwë nie znòł i swòjã rodną gòdkã tak baro achtnął, wëchòdò prosto z tegò, że ùrodzył sã i wzròstòł na Kaszëbach, westrzòd Kaszëbów i w kaszëbszczi kùlturze.

Remùs je przykładã tegò, jak mòckò całé żecé mòże bëc sparłãczoné z mòłã tãtczëznã, a co za tim jidze – jak wiòldzi cësk mòże òna miec na sztòłtowanié tożsamòscë. Remùs i jegò żecé je przëmiòrã pòswiãceniò żecégò dlò wiòldzi sprawë w miono przënòležnotë do wespòlëznë Kaszëbów.

Jem dbë, że zdrzãcë na òpisóné wëzi przëmiarë mòże rzec, że mòłò tãtczëzna je jednã z tëch spraw, chtërne mają nòwikszé znaczenié w sztòłtowanim tożsamòscë. Pòchòdanié naszich bòhaterów lëteraccich, jich sparłãczenié z mòłã tãtczëznã mò bezpòstrzëdny cësk na to, kògùm sã czëją, jaczich wëbòrów dokònywają, jaczima wòrnotama sã czerëją. Chòc – jak zaùwòzò Cezari Òbracht-Prondzyńszci – pòchòdzenié ni mùsi bëc nòwòznieszą składowã naszich juwernotë, to przykład Remùsa czë pana Czòrlińszczégò je pòcwièdzeniã stanowiszczã, że mòłò tãtczëzna mò równak wiòldzi cësk na tożsamòsc.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź argumentacyjna w całości dotyczy problemu wskazanego w poleceniu; zdający odwołuje się do załączonego tekstu i do wybranego tekstu z literatury kaszubskiej.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 16 pkt – tekst główny i wybrany utwór z literatury kaszubskiej wykorzystane w pełni funkcjonalnie; argumenty zilustrowane trafnymi przykładami z lektury, uporządkowane; wypowiedź świadczy o erudycji zdającego.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – podział wypowiedzi w skali ogólnej poprawny (jest wstęp, część zasadnicza i zakończenie), dodatkowo zastosowano także podział na akapity, w których czynnikiem organizującym jest problem, a nie dany tekst; spójność wypowiedzi – 3 pkt – treści realizowane w poszczególnych akapitach są ze sobą powiązane, użyte w pracy elementy tworzą logiczną i uporządkowaną całość, tę spójność widać zarówno w obrębie zdań, jak też pomiędzy zdaniami i akapitami; styl – 1 pkt – zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem, nie wykorzystuje innych stylów, właściwych np. mówionej odmianie języka.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 11 pkt: – 7 pkt za zróżnicowaną składnię (różne konstrukcje zdaniowe), urozmaiconą leksykę (unikanie powtórzeń, stosowanie synonimów, precyzyjny dobór słownictwa), 2 pkt za ortografię (praca bez błędów ortograficznych); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 2.

Mòłò tãtczëzna mò baro wòznë znaczenié dlò tożsamòscë człowieka. Je òna baro czãsto dofùlowanim jinszi, wiãkszi tãtczëznë. W przëpòdkù Pòmòrza mòłò tãtczëzna to Kaszëbë, a tã wiãkszò to Pòlska. Żëjemë w òbù, chtërne dofùlowùją naji tożsamòsc. Nizòdna z nich nie je gòrszò.

W tekscie, chtërën je tuwò przëtoczoné, Cezarégò Òbracht-Prondzyńszczégò mómë do czënieniò z rozważeniã co to znaczy bëc Kaszëbã i czë bëcë téż Pòlachem wplëwò na naszã kaszëbskosc. Pòkazëje òn jak zmieniwò sã pòdejsce do definicji bëca Kaszëbã. Czedës bëła to persona, chtërna gòdała pò kszëbskù. Terò nie je to kònieczné wëmóg. Je to baro czãsto òsoba chtërna pò prostu czëje sã Kaszëbã, bò stãdka pòchòdzy. W tim artiklu czëtómë téż, że Kaszëba przòznòwò, że je takżë Pòlòkã. Nie je to jednakże jiwër. Sztòłtuje to w pełni tożsamòc człowieka, a przede wszëtczim tożsamòc młodëch lëdzy. Szëkają òni przeciez swòji historii i kùlturë a to im pòkazuje, że mają baro bògatã etniczã tożsamòc.

Dobrim przëmiõrem cëskù tãtczëznë na tozsamòsc je pòstac Remùsa z dokazu „Żëcé i przigòdë Remùsa” àutorstwa Aleksandra Majkowsczegò. Sóm àutor bëł wòzną personã w kaszëbsczi spòlëznie. To w jegò dodomie rodzëtë sã wòzné dlô Kaszëb deje, tu spòtikelë sã pòsobnicë dzejaniò na kaszëbsczi niwiznie, tu zapòdałë wòzné dlô całëgo regionu decyzje. Ùsòdzca przede wszëtczim chcòł dzejac dlô Kaszëb, dlô swòji rodny zemi; całi swòj czas i mòcë czerowòł w ta stronã. Czejbë nié Majkówsczi, chto wié jak bë dzejalë prziińdny pòkòlenia, czë sprawa kaszëbskò dozda bë sã tak wielnych brzadów. Mòże na gwës rzec, że Majkówsczi bëł swòjnym wizrem dlô kaszëbsczi rësznòtë. Tak jak ùsòdzca, tak i przëdny bòhater pòwiescë téż je baro sparłãczony ze swòją mòłą tãtczëzną i mòże mni w jegò nastawienim je òdnieseniów do wiòłdzi òjczëznë, ale na gwës czëje òn sã zrzeszony z òbëdwùma z nich.

Òwy Remùs je to persona, chtërna pòznajemë òd tegò jak je ju dozdrzeniałi i ùmierò. Dopierze pòtem dowiadujemë sã, że òd maleńkòscë mò skazòną gòdkã, ale starò sã dzejac na rzecz Kaszëb. Miòł òn misjã przeniesienia kròlewioncziczi ë wëbawic zapadli zómk. Staròł sã szëcac lëdzy, chtërny mù w tim mają pòmòc. Chòdzët pò swiece abë bùdzëc swòjèch bracyńów Kaszëbów. Sóm òstòł òbùdzony, czëdë bëł młodi, przez jednegò pòwstańca. Bił òn sã za Pòlskã, co ùkazuje dwukùlturowosc pòmòrsczegò lëdu. Remùs baro przejął sã swòją rolã i robił wszëtckò abë Kaszëbskò pòwstała. Bił sã z Miemcama, sprzedòwòł kaszëbsczi ksążczi, pëtòł lëdzy, czë je chtos chãtny do przeniesienia kròlewioncziczi. Je to persona, chtërna miała baro rozwinãtã swòją tozsamòsc i starała sã bùdzyc jã ù jinszëch.

Pò pówësziach przëmiòrach widac, że Kaszëbi sã dwukùlturowé, ale parłãczã òbie kùlturë. Chòc starajã sã przede wszëtczim ò kaszëbskã kùlturã i historiã, ale dzãka temu w jaczimò stãpniu dbajã téż ò jinsze kùlturë. Kaszëbi sã Kaszebama, ale téż Pòlòchama. Parłãczãc òbie te tozsamòsce ùzyskujã jednã wiòlgã.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypowiedź argumentacyjna w całości dotyczy problemu wskazanego w poleceniu; zdający odwołuje się do załączonego tekstu i do wybranego tekstu z literatury kaszubskiej.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 14 pkt – tekst główny i wybrany utwór z literatury kaszubskiej wykorzystane w pełni funkcjonalnie; zadowalająca argumentacja.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 5 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – podział wypowiedzi poprawny (wstęp, część zasadnicza i zakończenie), zastosowano także podział na akapity, w których czynnikiem organizującym jest problem, a nie dany tekst literacki; spójność wypowiedzi – 1 pkt – w wypowiedzi występują zaburzenia w spójności (w logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów; styl – 1 pkt – zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem, nie miesza stylów.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 4 pkt: – 3 pkt za zadowalający zakres środków językowych, 0 pkt za ortografię (praca z licznymi błędami ortograficznymi); 1 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w jednopunktowym kryterium).

Przykład 3.

Zacznã òd blëszëgò wëtłomaczeniò, co to je pò pròwdze ta tozsamòsc człowieka i mòłò òjczëzna. Tozsamòsc człowieka – mòże to bëc pòczëcé òdrãbnòtë òd jinèch lëdzy ùdostòny przez: pòchòdzenié, zainteresowania, wiek itd. Równak mòłò òjczëzna to mòł, gdzie żëjemë na codzëń, z chtërny jesmë sparłãczony abò region, z chtërnegò pòchòdomë.

Na spòdlim zrëchtowónégò tekstu przez Cezarégò Òbracht-Prondzyńsczegò jidze sã doznac, że niekòniecno lëdze ùtozsamiwajã sã ze swòją mòłą tãtczëzną, np. chtos

mieszkô na Kaszëbach, ale nie przëznôwô sã do tegò, że je Kaszëbã. Jiny przykład: chtos nie je Kaszëbã, a kòchô kaszëbską kùlturã, jãzëk, jidze rzec, że czëje sã Kaszëbã. Wëchôdô na to, że wiele zanôlëgò òd naju samëch, to më decydujemë ò tim pò pròwdze z czym parłãczëmë najã tożsamòsc. To je nót miec w sercu. Kòzdi mòże na jiny òrt rozmiec swòjã mòłã tãczëznã. Dlô jednëch je òna barzi òbòjãtnô, a dlô drëdzich je wòznô.

Ò znaczenim òjczëznë i miłòce do ni prawi Adóm Mickewicz w swòjim dokazu pt. „Pón Tadeùsz”, gdzie ùkòzeje teskotã do kraju z dzectwa, w chtërnym sã wëchòwòł i chtëren mùszòł òstawić. Dokòz pòkazywò, że człowiek ceni so wiele rzeczy dopiërze tedë, czedë je stracy, ò czym je gòdka ju na samim wstãpie w Inwokacji. Òjczëzna je tak wòznô, że ji znaczenië smiało mòże równac ze zdrowim, a to wiedno bëło w zëcym nòwòzniészë. Epòpeja ta je chãcã ùkòjeniegò ti teskotë z równoczesnym ùkòzaniem rodakóm piãknégò òbrazu òjczëznë Mickewicza. Ùsòdzca wëpisëje jesz dżinacé zwëczy pòlsczi szlãchtë, ùctzë, jachtowania i sãsedzci pòtkania, chtërných ni mòże bëć swiòdkã. Wszëtkò to òpiarté je na pròwdzëwëch historycznëch wëdarzeniach. Pòlsczi jakno kraju ni ma, tedë na kartach Eùropë, dlôte òbròz tãczëznë ùkòzóny w „Panu Tadeùszu” to mòł, chtëren przëbòcziwò człowiekòwi ò jegò pòchòdzenim i kòrzeniach, a dwór w Soplicowie je zdròdlã pòlsczi tradycji. W tim wszëtczim je jeden wòzny warënk, tãdzi człowiek mùszì bëć òd mòlegò chòwóny w patriotycznëch wòrtnotach, jinaczi nie mdze swòji tãczëznë cenil, kòchòł i nią żil.

Na spòdlim tich rozwòzaniów jidze sã doznac, że nié dlô kòzdegò mòłò òjczëzna je równoznacznô z jegò tożsamòscã. Czãsto tożsamòsc człowieka parłãczy sã z jegò mòłã pòchòdzeniò, le tak pò pròwdze zanôlëgò òd niegò samégò, a jak je nieròz widzec, nie kòzdi przëznôwô sã do swòji mòli tãczëznë.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypracowanie częściowo dotyczy problemu wskazanego w poleceniu; zdający odwołuje się do załączonego tekstu i do innego tekstu, który nie należy do literatury kaszubskiej.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 5 pkt – jeden tekst wykorzystany funkcjonalnie, powierzchowna argumentacja, brak funkcjonalnego wykorzystania kontekstu, brak odwołania do tekstu z literatury kaszubskiej.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 5 pkt; w pracy podjęto próbę organizacji elementów treściowych wypowiedzi problemowo; struktura wypowiedzi 2 pkt – podział wypowiedzi poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza i zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity, w których czynnikiem organizującym jest problem; spójność wypowiedzi – 2 pkt – w wypowiedzi występuje kilka zaburzeń w spójności na poziomie poszczególnych akapitów lub wewnątrz nich; styl – 1 pkt – styl stosowny.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 9 pkt: 5 pkt za zadowalający zakres środków językowych, 2 pkt za ortografię (praca mieszcząca się w kryterium dwupunktowym ze względu na liczbę błędów ortograficznych); 2 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Temat 4. (0–35)

**Jaczi cësk na sztôłtowanié pòstawów człowieka mô jegò nôblëższé òtoczenié?
Rozważë zagadnienié, òdwòliwającë sã do załączonégò tekstu i wëbrónégò dokazu
z kaszëbsczi lëteraturë.**

Cezari Òbracht-Prądzyńsczi

Kaszëbskò-pòmòrskò rësznota

Jeżlë przëjimómë, że pòczãtków kaszëbskò-pòmòrsczi rësznote mòżemë szëkac w dziejanim Mrądzi, to wnetka bãdże mòżno swiãtowac ji dwastalecé. Pò przesëniãcym zòczãtkù do chwilë pierszégò wëstãpieniô Cenôwë (1843) mòże gadac ò przez 170 latach waraniô i rozwoju regionalizmu na Kaszëbach. Zmieniwalë sã epòczi, pòliticznë, prawné i ekònomicznë warënczi, kaszëbsczi dzejarze mùszelë žëc i dzejac w rozmajitëch państwach i pòliticznëch systemach. Nawetka równak w nôbarzi drãdżich mòmentach kùlturowô i spòłëznowô aktiwnota nie òstała przerwónô. Swiòdczi to ò stołmnych adaptacjowëch mòżlëwòtach i ùmiejãtnoscach transfòrmacje.

Na rësznota wcyg sã rozwijała. Zaczinelë jã pòjedinczny lëdze – bëlny, chtërny wëròstelë nad zwëczajnotã, spòsobny i wëbitny. Mòcã swòji individualnoscé pchnãlë òni kaszëbską sprawã na nowã stegnã. Dërch bëlë to równak le pòjedinczny lëdze. Z czasã wësztòlcëło sã òkrãżé domòcy inteligencje – młodokaszëbi – jaczi delë sã na to, żebë zarizykòwac swòjima biografiama i w całoscë zaangażowelë sã w bùdowã kaszëbsczi rësznote, chòc w warënkach zòbòru òznòczało to czãsto wiele žëcowëch problemów. Dżël z nich pò pròwdze cziledzesãt lat pózni za swòje žëcowé i juwernotowé wëbòrë, a téż za swòjã pòstawã zapłacył nôwëższy priz, dżinãcë z rãków òkùpantów.

Pò II swiatowi wòjnie w baro drãdżich warënkach – nimò wszëtczich apartnotów w zdrzenim na swiat, dejowëch, biograficznëch i mentalnoscowëch – kaszëbsczi dzejarze z rozmajitëch pòkòleniów bëlë w sztãdze w žëcznym sztòce ùsãdzëc swòjã òrganizacjã, pózni jã òchronic, ùchòwac i rozwinãc. Na taczi òrt kaszëbsczi regionalizm wszedł na nowã drogã, dzys przëjimającë fòrmùlã nadzwëkòwò rozbùdowóny spòłëznowi rësznote, parłãczãcy wielnë òrganizacje, instytucje, òkrãża i spòłëznowé krãdži. Rësznota ta pòdjmò i zjiscywò wiele dziejaniów – kùlturowëch, animacjowëch, òbëwatelszczich, edukacjowëch itd. Kòdži pòsobny rok pòkazywò bëlné ùtwòrczé ùmiejãtnoscë, ale téż ùwòżanié dlò tradicje.

Cezari Òbracht-Prondzyńsczi, *Kaszëbskò-pòmòrskò rësznota. Lëdze – instytucje – deje*,
tł. D. Majkòwsczi, Gduńsk 2016, s. 327.

Wymagania ogólne i szczegółowe

Wykaz wymagań ogólnych i szczegółowych, sprawdzanych w wypracowaniu, znajduje się na s. 7.

Zasady oceniania

Opis zasad oceniania zadań otwartych rozszerzonej odpowiedzi (wypracowań) znajduje się na s. 19–32.

Przykład 1.

Gòdò sã, że z jaczim przëstòwòsz, taczim sã stòwòsz. Rozmajité òbserwacje mògã doprowadzëc do scwierdzeniô, że je w tim kãsk pròwdë. A nawetka nie kãsk. Wiele gòdò sã ò tim, że chtos je w dobrim abò złim òtoczenim. To òznòczò, że nôblëższy krãg mô na nas wiòldzi cësk.

Taczi wniosk można węcynać téż z przewòlónégò tekstu Cezarégò Óbracht-Prondzyńszcégò. Àutor pòkazèje na przykładze spòlèznowi kaszèbskò-pòmòrszczi rèsznotè, że chòc biwałè czasè cãżczè (zòbòrè, òkùpacjò) dlò kaszèbszczi kùlturè, to w miarã jak rozwija sã na rèsznòta (pchónò nôprzòd individualnoscama) pòdtrzymanié tożsamòscè Kaszèbów bëło mòżlèwé. Wèbitné individualnoscè wiedno pòcygałè za sobã jinszych do dzejaniò, a czim blèżi nas takò jednostka je, tim mòcnièszì cèsk mò na najã pòstawã.

Je téż wiedzec, że naje òtoczenié nie wiedno mò na nas dobri wpliw. Czãsto biwò tak, że pòd napòrà òtoczeniò pòdjimómè lèché decyzje. Przikładã taczégò wèbièrkù mòżè bëc decyzjò Remùsa ò tim, że nie przeniese Królewionczi na drèdzi brzég. Na kartach pòwiescè òd ti robòtè òdcygają gò ùkòzchi: Trud, Strach i Niewòrto. Mòżna pòwiedzec, że pòd tima stròszkama Majkòwsczi schòwòł to, co nama na codzèñ przeskòdzò w pòdjãcym dzejaniò. Biwò, że sami sobie ne stròszczy twòrimè, a czasã przèchòdają òne òd jinszych. Bò jak Remùs – prosti pasturk ze skażonã gòdkã – miòł scwierdzèc, że nie bådze drãgò dokònac negò czènu bez wspiarcò? Czè chtos mógł Remùsa dwignãc na dèchù i nadac sens dzejaniu? Brak wspiarcò téż mò cèsk na to, jaczé decyzje pòdjimómè.

Żlè dobrze sã przèzdrzimè žècémù i przigòdóm Remùsa, tej mùszimè węcynać swiãdè, że nôblèższè òtoczenié je mòtòrà wiele dzejaniów. Czejbè mòłi Remùs nie pòtkòł na swòji drodze Wastè Józefa, pewno wiele z jegò kroków bë szło czèsto w jinszã stronã. Wòżną rolã w sztòłtowanim pòstawów heroje òdgriwają téż jinszé pòstacè z kartów pòwiescè: Michòł przekazywò lèdowã mądrosç, Marcjanna ùczy žècégò zgòdnégò z prawidłama nòtèrè, Marta dówò wskòzè, jak žèc w zgòdze z jinszima, nawetka Žid dokòłdò swòje do sztòłtowaniò heroje. Pò pròwdze na spòdlim tegò bòhatera pòkazywò sã wiòldzé znaczenié i pròwdzèwòsc rzeczònczi „z jaczim przèstòwòsz, taczim sã stòwòsz”.

Remùs nie je leno òdtwòrcã dejów zaszczèpionèch mù przez jinszych. Òn rozmièje na mądroszczach wzãtèch òd jinèch bùdowac swòjã gwòsnã pòstawã. Òn bë na gwès mógł bëc dlò niejednégò mieszkãncã Kaszèb mòdłã, jak je nót dzejac, mèslec i robic, žebè mòłò taczèzna dèrcha i sã rozwija.

Tak tej widzimè, że przèdny cèsk na najã pòstawã mò naje wèchòwanié. To, co wèniesemè z naszi domòcèznè, baro czãsto òstòwò z nama na wiedno. Tim czerèjemè sã w codniowèch wèbòrach, stãdka bierzã sã wòrtnotè, jaczé sztòłtèją najã pòstawã. Baro wòżné je to, co przekòzèlè starszi. To, co wènòszómè z dodomù, je wiòlgã czãscã, jezlè nie pòdstawã, tożsamòscè, bez nèch wòrtnotów žècè bëłobè nic niewòrtè. Òtoczenié, w jaczim wzròstómè, wiedno mò wiòldzi cèsk na sztòłtowanié pòstawów.

Pòdczorchiwajãcè, nõlèzi scwierdzèc, że to w jaczim òtoczenim jesmè bådze wiedno miało cèsk na nas samèch. Nie jesmè w sztãdze wèzbèc sã na przèmiòr tegò, w czim wèròstómè òd dzecka. W jaczims stopniu wiedno bådze to z nama, chòc mòże nie wiedno tak mòcno jak w žècym Remùsa. Nié wiedno nen cèsk bådze mòże pòzytiwny, ale wiedno chto i co nas òtòczò mdze sã òdcyskało na naszych wèbòrach i pòstawie.

1. Spełnienie formalnych warunków polecenia: 1 pkt – wypowiedź argumentacyjna w całości dotyczy problemu wskazanego w poleceniu; zdający odwołuje się do załączonego tekstu i do innego tekstu z literatury kaszubskiej.

2. Kompetencje literackie i kulturowe: 16 pkt – tekst główny i utwór z literatury kaszubskiej wykorzystane w pełni funkcjonalnie; zdający wykazał się znajomością treści tekstu, a także poprawnie odczytał sens załączonego tekstu oraz wybranego tekstu z literatury kaszubskiej; argumentacja rzeczowa, poparta trafnymi przykładami, stanowiąca analizę problemu; rozważania zdającego zostały też poparte poprawnie dobranym kontekstem.

3. Kompozycja wypowiedzi: ogólnie 7 pkt; struktura wypowiedzi – 3 pkt – podział wypowiedzi poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza i zakończenie), jak i w zakresie podziału na akapity, sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu tez zdającego; spójność wypowiedzi – 3 pkt – wypowiedź jest w całości spójna, treści realizowane w poszczególnych akapitach są ze sobą powiązane i tworzą logiczną i uporządkowaną całość; styl – 1 pkt – zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem, nie wykorzystuje innych stylów.

4. Język wypowiedzi: zakres i poprawność środków językowych – 11 pkt: – 7 pkt za zróżnicowaną składnię (różne konstrukcje zdaniowe), urozmaiconą leksykę (unikanie powtórzeń, stosowanie synonimów, precyzyjny dobór słownictwa), 2 pkt za ortografię (praca z nielicznymi błędami ortograficznymi); 2 pkt za interpunkcją (liczba błędów interpunkcyjnych mieszcząca się w dwupunktowym kryterium).

Przykład 2.

Naji žęcë je ùsztòłtowané przez nasze nôblëžszë òtoczenie. To stądka czerpiemë wiedzã ò swiece czedë jesmë dzecamã, ùczimë sã òd jinszych co je dobré a co zli. Òni sztòtëją naji žëce a pòtemù pòkazëje to nama stegnã do dalszégò dzejania na przëmiór w kaszëbiznie czë òglowò w žëcym.

W teksce „Kaszëbskò – pòmòrskò rësznòta” Cezarégò Òbracht – Prondzyszczégò czëtómë, że na naji sztòłtowanie pòstaw kaszëbszczich mają cësk lëdze z naszégò òtoczenia. Mòże tuwò nie wiedno chòdzy ò to, że mùszimë kògòs znac, ale ò to, że je to naji nôblëžszë òtoczenie personów, chtërne bijã sã ò kaszëbskòsc. Gdëbë nie cësk Cenòwë mògło bë nie bëc Młodokszëbów. Czejbë jich nie bëło, téż bë nie bëło jinszych chtërny dzejali w pówòjnowi rzeczëwistoscë. W kùńcu më bë ni mielë naszich dzysdniowëch dzejarzy. A tak pò pròwdze mòże i Kaszëbów òglowò. Pòkazuje to nama jaczi wiòldzi cësk mają na nas jinszé personë.

Sztòłtowani pòstawów nie mùszi so òdbiwac leno przez dzejanié dlò kaszëbiznë. Mòże to so zjiscywac przez prosté žëcy w spòlëznie, co je dobrze pòkòzóné w dramace Bernarda Zëchtë pòd titlã „Hankã sã ženi”. Autor dramatu wëchòwiwòł sã w dodomie z mòckò rozwitã patrioticzną pòstawã i wiòldzim ùmiłowaniém òjczësti kaszëbszczi kùlturë. Chòc žił w czasach prusczych, mëmka dbała ò to, żebë dzecë znałë rodną mòwã, dzeje i kùlturã. Sama ùczëła je jazëka òjców, wëchòwiwa w patrioticznym duchu, a tatc pòwiòdòł pòwiòstczi. Tak zrodzëło sã zamiłowanie mòlégò Bernata do wszëtczégò co kaszëbszczé i nie ùdało so w nim tego znikwic ani Prësòkóm, ani Niemcóm òb czas II wòjny.

Te wòrtnotë òżiwają pòzni w dokòzach Sëchtë. Przez nie sztòłtuje sã wierzenia jinszych. W dramace "Hanka sã ženi" mómë dokładny òpisënk całégò szeregù zwëków przedslëbnëch i slëbnëch. Je tu pòkòzóné jak pòstawe lëdzy bëłë sztòłtowané przez lata, dekadë. Jak starszi nauczony zapewne òd swoich starszych, uczã swòje dzecë. Të zwëczy sztòłtują kùltura kaszëbską. Mòżna téż miec prawie że pewnosc, że młodé małżeństwò, czedë mdze wëdòwac swòje dzecë téż jim pòwiedzã te zwëczy. Je to sztòłtowanie pòstaw, chtërne je baro czãsti w wszëtczych kùlturach i chëczach. Mòjim zdaniem je równak nôważniészé. A dzãka temù dramatowi czëtelnik téż mòże pòznac różné cëkawe rzeczë z òkòli slëbù ë nie leno. Mòże òbaczëc jak czëdes wëgladałë np. zrãkòwinë. To baro sztòłtuje wiedzã, ò tim co bëło czëdes. Sztòłtuje téż òdrãbnosc zwëków kaszëbszczich òd jinszych.

Pòwëszzi przëkladë pòkazëją jaczi wiòldzi cësk mają na nas naszi nôblëžszë. Sztòłtują naji kùltura rodzënnã, naji pòdejscë do m.jin. kaszëbiznë, ale pòkazują nama wiele cëkawëch rzeczë ze swiata.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – zdający odwołuje się w wypracowaniu do załączonego tekstu i wybranego tekstu literackiego z literatury kaszubskiej, praca jest wypowiedzią argumentacyjną i dotyczy problemu wskazanego w poleceniu.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 13 pkt – załączony tekst główny i inny utwór z literatury kaszubskiej wykorzystane funkcjonalnie; argumentacja powierzchowna, pobieżna (oparta na uogólnieniach, niewynikająca często z istoty rzeczy lub niepopierana przykładami).
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** ogólnie 5 pkt; struktura wypowiedzi – 2 pkt – usterki w zakresie podziału na akapity; spójność wypowiedzi – 2 pkt – w wypowiedzi występuje kilka zaburzeń w spójności na poziomie poszczególnych akapitów i wewnątrz nich; styl – 1 pkt – zdający konsekwentnie posługuje się jednym, wybranym stylem.
- 4. Język wypowiedzi:** zakres i poprawność środków językowych – 3 pkt: – 3 pkt za zakres i poprawność środków językowych (zadowolający zakres środków językowych, ale też liczne błędy językowe); 0 pkt za ortografię (praca z licznymi błędami ortograficznymi w skali uniemożliwiającej przyznanie jakiegokolwiek punktu); 0 pkt za interpunkcję (liczba błędów interpunkcyjnych przekraczająca kryteria punktowane).

Przykład 3.

Na to, jaczi człowiek je, mô òsoblëwie cësk to, z jaczima lëdzama sã pòtikò ë gdzie żëje, jak mëśli, jak żëje ë jak pòstãpiwò. To wszëtkò bûdëje tegò człowieka. Mëszlã, że to nôblëższë òtoczenië ë lëdze mają wiòldzi cësk na sztòłtowanië sã jegò pòstawów.

Tekst Cezarégò Òbracht-Prondzyńszégò gòdò ò kaszëbskò-pòmòrsczi rësnoce, chtërna mô wierã 200 lat, òd Mrągòwiusza, chtëren badérowòł Kaszëbë. Më Kaszëbi, chòc jinaczëlë sã epòczy, pòliticzné, prawné i ekònomiczné warënczi, to më dali jesmë Kaszëbama. Kaszëbskò chëcz, na Kaszëbsczi Zemi, gdzie kòl tegò żëlë naju drësze Kaszëbi, dało nama pòczëcé swòji przënależnoscë.

Wzërajacë dali w tekst, dowiedzec sã jidze ò młodokaszëbach i jich kaszëbsczi mądrosce. To pò pròwdze bëlë mądri lëdze, wësztòłcony, òni bûdowalë dëcha ë dejã kaszëbsczi rësnotë. To bëlë bûdzycele grifa. Òni bez swòje wiërtë, tekstë ë dzejanië chcelë zachòwac naju zwëczy, jãzëk ë kùlturã. Czejbë nié robòta sparłãczonëch z nima lëdzy i ta miłota do zemi starków, to bë nie wzãlë sã za to, co sztòłtowało jich pòstawë. A më wszëtcë jesmë rôd, że mòżemë gadac i žëc w pòczëcym, że jesmë Kaszëbama.

Jan Karnowsczi – młodokaszëba w swòji wiërzce *Jô bëm leno chcòł* mô prosbã, cobësmë mielë starã ò tã kaszëbską mòwã, cobë nie zdzinãła. Pòczëcé łączbë z tã zemiã je ù liricznégò pòdmiotu wiòldżë, a że jegò pòstawa w òdniesenim do mòłi òjczëznë je takò a nié jinszò to dlòte, że wiedno trzimòł sã wòrtnotów erbòwónëch òd starków baro mòckò.

Mëszlã, że mòje rozwòżania sã dobrim przykładã tegò, że to co je kòl naju – zemia, lëdze mô cësk na sztòłt naju pòstawë. Mùszimë barnic wòrtoscë erbòwóné òd starków, a wòżno je prawie ta miłota do zemi i jãzëka. Nie mdã skriwòł, a nawetka jem baro bùszny, że mòm dlòte baro wiòldżë ùwòżanië.

Wypowiedź zawiera mniej niż 350 wyrazów, zatem jest oceniana wyłącznie w kryteriach: *Spełnianie formalnych warunków polecenia* oraz *Kompetencje literackie i kulturowe*. W pozostałych kryteriach przyznano 0 punktów.

- 1. Spełnienie formalnych warunków polecenia:** 1 pkt – wypracowanie spełnia formalne warunki polecenia, występuje odwołanie do załączonego tekstu i innego tekstu z literatury kaszubskiej.
- 2. Kompetencje literackie i kulturowe:** 5 pkt – jeden tekst wykorzystany w pełni funkcjonalnie, drugi niefunkcjonalnie, argumentację należy uznać za powierzchowną.
- 3. Kompozycja wypowiedzi:** 0 punktów.
- 4. Język wypowiedzi:** 0 punktów.

JĘZYK KASZUBSKI

JĘZYK KASZUBSKI

JĘZYK KASZUBSKI

